

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
В СИСТЕМІ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН»

Студента 2 курсу, 1 м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні та муніципальні фінанси»

Науковий керівник
д.е.н., доцент

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

Завідувач кафедри фінансів,
д.е.н., професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Бондаря
Артема Олексійовича

Пасічний Микола
Дмитрович

Макогон
Валентина Дмитрівна

Чугунов
Ігор Якович

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	
1.1. Сутність фінансового забезпечення місцевого самоврядування	6
1.2. Досвід фінансового забезпечення місцевого самоврядування в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою	10
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	
2.1. Аналіз та оцінка дохідної частини місцевих бюджетів	16
2.2. Аналіз та оцінка видаткової частини місцевих бюджетів	25
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	
3.1. Шляхи удосконалення механізму фінансового забезпечення місцевого самоврядування	36
3.2. Методи та інструменти удосконалення процесу формування місцевих бюджетів	44
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Актуальність теми. На даний час вагомим завданням є утримання стійкої динаміки та покращення якості економічного зростання як невід'ємної умови підвищення соціальної спрямованості розвитку держави. Реалізація завдань соціально-економічного розвитку України, насамперед залежить від забезпечення стійкого зростання економіки, яке дасть змогу суттєво покращити добробут населення. Держава має виробити стратегічні орієнтири, які б консолідували всі її регіони для подолання негативних тенденцій макроекономічної динаміки, які спричинили суттєве сповільнення темпів економічного розвитку та погіршення макроекономічних пропорцій. В умовах глибоких ринкових трансформацій національної економіки ще більш актуальними стали проблеми економічного розвитку регіонів, що залежать від їх бюджетного потенціалу.

Питанням формування місцевих бюджетів та їх впливу на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць присвячені праці вітчизняних вчених: С. Буковинського, Т. Боголіб, О. Василика, В. Гейця, В. Глуценка, А. Даниленка, В. Зайчикової, І. Запатріної, О. Кириленко, В. Кравченка, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, І. Лютого, В. Опаріна, Г. П'ятаченка, В. Тропіна, В. Федосова, І. Чугунова, А. Чухна, С. Юрія та інших.

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері розвитку місцевих бюджетів можна назвати праці О. Богачової, Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, Р. Дорнбуша, А. Ілларіонова, Дж. М. Кейнса, Т. Ковальової, П. Самуельсона, А. Сміта, Дж. Стігліца, В. Танзі, Дж. Тобіна, А. Лаврова, А. Лаффера, С. Лушина, В. Лебедева, Р. Масгрейва, А. Пігу, В. Родіонової, Г. Таллока, В. Танзі, С. Фішера, М. Фрідмена, Е. Хансена, Дж. Хікса, М. Ходоровича.

Об'єктом дослідження є фінансове забезпечення місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

Метою дослідження є розкриття сутності фінансового забезпечення місцевого самоврядування та визначення шляхів удосконалення системи формування місцевих бюджетів в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність фінансового забезпечення місцевого самоврядування;
- узагальнити та систематизувати досвід фінансового забезпечення місцевого самоврядування в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою;
- здійснити аналіз та оцінку дохідної та видаткової частини місцевих бюджетів;
- визначити шляхи удосконалення механізму фінансового забезпечення місцевого самоврядування;
- обґрунтувати методи та інструменти удосконалення процесу формування місцевих бюджетів.

Методи дослідження. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності та джерел формування місцевих бюджетів. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані шляхи удосконалення системи формування місцевих бюджетів в Україні.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування місцевих бюджетів, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення роботи.

У першому розділі досліджено теоретичні основи формування місцевих бюджетів. Розкрито сутність фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Узагальнено та систематизовано досвід фінансового забезпечення місцевого самоврядування в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

У другому розділі розкрито систему формування місцевих бюджетів в Україні. Проаналізовано динаміку та структуру дохідної та видаткової частини місцевих бюджетів.

У третьому розділі визначені шляхи удосконалення системи формування місцевих бюджетів в Україні. Розкрито проблеми удосконалення механізму формування місцевих бюджетів. Обґрунтовані напрями вдосконалення процесу формування місцевих бюджетів.

У висновках роботи наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1. Сутність фінансового забезпечення місцевого самоврядування

В бюджетній системі кожної країни найбільш чисельною ланкою є місцеві бюджети. Згідно Бюджетного кодексу до них належать: бюджет АРК, обласні, районі бюджети та бюджети місцевого самоврядування. В них зосереджується майже 35% бюджетних ресурсів.

Місцеві бюджети виконують особливу роль в кожній унітарній країні тому, що вони є фінансовою основою місцевого самоврядування. За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються найбільш значні заходи держави в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту.

Крім того місцеві бюджети є одним з важелів за допомогою якого проводиться перерозподіл валового внутрішнього продукту, в першу чергу, серед окремих соціальних груп населення та територій. І тому, наскільки раціонально побудована система місцевих бюджетів, залежить ефективність функціонування усєї бюджетної системи, успішне здійснення фінансової політики. Закономірно, що проблеми виконання місцевих бюджетів, правильність розрахунків дохідної та видаткової частин, досягнення збалансованості набувають в сучасних умовах особливої актуальності.

Доходи місцевих бюджетів формуються з різних джерел, причому порядок їхнього формування залежно від джерела регулюється різними законодавчими актами, але суть формування цих різних джерел одна - податкові чи неподаткові надходження від підприємств усіх форм власності та від населення, які об'єднуються у фінансові ресурси і зосереджуються в місцевому бюджеті [62]. Основним джерелом формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів є податки. Суть податків криється насамперед у примусовому відчужуванні державою частини знову створюваної вартості .

Проблема формування доходної бази місцевих бюджетів останніми роками перебуває в центрі уваги науковців, працівників органів виконавчої влади і місцевого самоврядування та фінансових органів. Але на сьогодні спроби їх реформування в Україні не привели до створення зваженої системи розподілу повноважень між органами державної та місцевої влади. Не було розроблено адекватного механізму формування місцевих бюджетів і вирівнювання їх фінансових можливостей навіть із прийняттям Бюджетного кодексу України 27 липня 2001 р. [13] В економічній літературі немає науково обґрунтованих положень формування доходної бази місцевого бюджету, яка відповідала б фінансовим вимогам покладених на місцеві органи влади повноваженням. Місцевий бюджет повинен бути потужним інструментом пристосування поточного рівня економічного та соціального розвитку країни до пріоритетів розвитку суспільства. В ідеальному випадку, він має бути складений як засіб збереження балансу інтересів між перспективами економічного росту та потребами соціального розвитку.

Бюджет складається із загального та спеціального фондів.

Загальний фонд бюджету включає:

- 1) усі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду;
- 2) усі видатки бюджету за рахунок загальних надходжень бюджету;
- 3) різницю між доходами і видатками загального фонду бюджету.

Надходження від здійснених запозичень, видатки на обслуговування боргу, забезпечення виконання гарантій і забезпечення інших боргових зобов'язань включаються тільки до загального фонду бюджету, якщо законодавством не передбачено інше .

Спеціальний фонд бюджету включає:

- 1) бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень;
- 2) гранти або дарунки (у вартісному обрахунку), одержані розпорядниками бюджетних коштів на конкретну мету;

3) різницю між доходами і видатками спеціального фонду бюджету.

На відповідний бюджетний період склад спеціального фонду бюджету визначається Законом України про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет .

Підставою для рішення відповідної ради про створення спеціального фонду у складі місцевого бюджету може бути лише закон України .

Передача коштів між загальним та спеціальними фондами бюджету дозволяється тільки в межах бюджетних призначень .

Платежі за рахунок спеціального фонду здійснюються в межах коштів, що надійшли до фонду на відповідну мету.

У статті 2.19 Бюджетного кодексу України визначення доходів місцевого бюджету дано як усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (трансферти, дарунки, гранти), а кошик доходів бюджетів місцевого самоврядування за статтю 2.23 визначається як податки і збори (обов'язкові платежі), закріплені на постійній основі за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів .

Згідно Бюджетного кодексу України, доходи місцевого бюджету класифікуються за такими розділами:

1) податкові надходження - тобто прибутковий податок з громадян у частині, визначеній статтю 65 цього Кодексу; державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам; плата за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних рад; плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється виконавчими органами відповідних рад; плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності (винятком плати за придбання торгових патентів пунктами продажу нафтопродуктів (станціями, заправними пунктами), що справляється виконавчими органами відповідних рад; надходження

адміністративних штрафів, що накладаються виконавчими органами відповідних рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями; єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва у частині, що належить відповідним бюджетам;

2) неподаткові надходження, тобто доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу; надходження від штрафів та фінансових санкцій та інші неподаткові надходження;

3) доходи від операцій з капіталом;

4) трансферти, тобто кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Причому згідно зі статтею 65 Бюджетного кодексу України, нормативи відрахувань від прибуткового податку з громадян до бюджетів місцевого самоврядування становлять: до доходів бюджетів міст Києва і Севастополя зараховується 100% загального обсягу прибуткового податку з громадян, що справляється на території цих міст, до доходів бюджетів міст республіканського (Автономній Республіці Крим) та обласного значення зараховується 75% від загального обсягу прибуткового податку з громадян, що справляється на території цих міст, до доходів бюджетів міст районного значення, сіл, селищ зараховується 25% від загального обсягу прибуткового податку з громадян, що справляється на цій території. Таке положення справ може мати наслідком те, що "базові" ланки бюджетної системи, тобто місцеві бюджети міст, сіл, та селищ, які безпосередньо задіяні у формуванні ВВП країни і які мають у своєму розпорядженні лише 25% від прибуткового податку з громадян, що працюють на території цих адміністративних одиниць, не мають змоги економічно розвиватись і в них немає потреби досить жорстко контролювати місцеві підприємства щодо вчасної виплати заробітної плати та повноти її показу у бухгалтерській документації. Відповідно, це не може

негативно не позначитися на поповненні доходної частини цих місцевих бюджетів .

Склад доходів місцевих бюджетів на виконання власних повноважень: місцеві податки і збори, що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування; надходження сум відсотків за користування тимчасово вільними бюджетними коштами; податок на промисел, що зараховується до бюджету місцевого самоврядування; власні надходження бюджетних установ та організацій, що утримуються з відповідного бюджету; надходження дивідендів від участі відповідної ради у статутних фондах суб'єктів підприємницької діяльності; відсотків плати за забруднення навколишнього природного середовища (екологічний податок), з яких 50% зараховується до місцевих бюджетів і 20% - до обласних бюджетів; кошти від відчуження майна, яке знаходиться у власності територіальної громади, в тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення; фіксований сільськогосподарський податок у частині, що зараховується до місцевих бюджетів; плата за оренду майнових комплексів, що знаходяться у власності відповідної ради; надходження від місцевих грошово-речових лотерей; плата за гарантії, надані органом місцевого самоврядування; благодійні внески, гранти та дарунки у вартісному обрахунку; інші надходження на виконання власних повноважень, передбачені законодавством .

1.2. Досвід фінансового забезпечення місцевого самоврядування в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою

Сучасна інтеграція України до ЄС вимагає глибокого вивчення законодавства європейських та інших країн світу. В цьому корисним буде досвід інших держав у частині регулювання тих чи інших відносин. Будь-яка демократична держава намагається забезпечити належний рівень функціонування місцевого самоврядування. Важливим у цьому аспекті є питання стану фінансових та економічних засад місцевого самоврядування, яке

заціпає, передусім, інтереси населення відповідної країни. Йдеться, щонайперше, про місцеві бюджети, з яких фінансуються майже всі місцеві видатки [25].

Бюджетна система ґрунтується на економічних і юридичних нормах та організаційно залежить від форми державного устрою. Так, для федеративних країн (наприклад США, Німеччина, Російська Федерація, Канада, Швейцарія) характерною є трирівнева бюджетна система (федеральний (центральный) бюджет, бюджети суб'єктів федерації (бюджети штатів, регіональні бюджети тощо), місцеві бюджети), а бюджетна система в унітарних країнах (наприклад Італія, Франція, Україна, Японія) представлена двома рівнями бюджетів (державний і місцеві бюджети). У федеративних державах види місцевих бюджетів визначені зазвичай федеральним законодавством та законодавством окремих суб'єктів федерації, в унітарних же чітко визначаються на загальнодержавному рівні. Існують країни, місцеві бюджети яких мають свої особливості. Так, у Іспанії до місцевих бюджетів включено також бюджети сумісних підприємств (так званих торговельних товариств), створених за участю держави. Для країн із високим ступенем розбіжності бюджетної забезпеченості характерним є доволі високий рівень централізації бюджетної системи. Проте в більшості країн світу бюджетні системи належать до децентралізованих, тобто місцеві бюджети становлять окрему ланку бюджетної системи та не включені до державного бюджету чи місцевих (регіональних) бюджетів вищих рівнів. Отже, центральною ланкою фінансів органів місцевого самоврядування є місцеві бюджети, які формуються на території адміністративних одиниць, що зазвичай мають виборні (представницькі) органи управління. Формування кожного місцевого бюджету зумовлене необхідністю фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. Ці повноваження, своєю чергою, пов'язані із розв'язанням питань місцевого значення [32].

Система місцевих бюджетів може включати різні види бюджетів, а саме: бюджети територіальних громад та інших органів місцевого самоврядування, а

також бюджети державних утворень, які є суб'єктами федерації (наприклад, бюджети земель у ФРН, штатів у США, суб'єктів федерацій у Російській Федерації).

Місцеві бюджети складаються із доходної та видаткової частин. Безперечно, доходи та видатки місцевих бюджетів є взаємопов'язаними категоріями. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок як податкових, так і неподаткових надходжень. Податкові бюджетні надходження (до яких належать доходи від податків, зборів, інших обов'язкових платежів) є базисом бюджетних доходів. Неподаткові доходи відіграють значно меншу роль у складі доходів місцевих бюджетів, ніж податкові. Надходження від неподаткових доходів коливаються в середньому від 10% до 30%. Так, у доходах місцевих бюджетів Бельгії неподаткові доходи дещо перевищують 30%, у доходах муніципалітетів США – 27%, Швеції – 15%, Норвегії – 14,5%, Австрії та Великобританії – 14%. Також важливим витокком доходів і фінансування видатків місцевих бюджетів є різноманітні міжбюджетні трансферти (гранти, державні дотації, субвенції та субсидії), а також запозичення.

У окремих країнах доходи місцевих бюджетів формуються по різному, проте можна виокремити чотири основні джерела наповнення доходної частини місцевих бюджетів: податки, неподаткові надходження, субсидії та дотації з центрального бюджету, позики (кредити). Одним із найважливіших джерел доходів місцевих бюджетів є податки. Рівень доходів від податків коливається досить широко. В Італії, Ірландії і Нідерландах він найнижчий і становить менше 10% від доходів місцевих бюджетів. У Бельгії, Франції, Німеччині, Данії, Великобританії доходи від місцевих податків перевищують 20% бюджетних доходів. В Данії і Франції ця стаття доходів перевищує 40%.

Практика справляння місцевих податків і зборів в Україні свідчить про збільшення протягом останніх років надходжень від цих платежів. Так, станом на 2010 рік у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) 97,1 % належить податковим

надходженням. Їхній обсяг склав 65,7 млрд. грн., що на 14,0 % більше, ніж аналогічний показник 2009 року (у 2009 році відмічалось зменшення на 0,2 %). Від місцевих податків і зборів у 2010 році отримано 819,4 млн. грн., що практично відповідає обсягам двох попередніх років. Проте, їхня частка у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів протягом 2006-2010 років продовжила спадну тенденцію і склала лише 1,3 %. Отже, роль місцевих податкових платежів у забезпеченні фінансової незалежності органів місцевого самоврядування є незначною, а тому вітчизняна податкова система потребує подальшого реформування, розпочатого Податковим кодексом України. Система місцевого оподаткування в країнах вельми різноманітна. В Японії вона налічує близько 30 видів місцевих податків, в Італії – більше 30, у Франції – більше 50, в Бельгії – майже 100, а у Великобританії їх тільки 2.

Особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах наведено в табл. 1.2.1.

Таблиця 1.2.1

Особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах

Досвід Німеччини	Досвід Великої Британії	Досвід Франції	Досвід Скандинавських коаїн (Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Ісландія)
Особливості формування коштів місцевих бюджетів			
В урядовому проекті місцевих бюджетів видатки плануються на 2-3% більше, ніж минулого року. Проект має відповідати критеріям бюджетної	Частка місцевих бюджетів у бюджетній системі коливається на рівні 30%. Головне джерело місцевих бюджетів - муніципальний податок (справляється	Місцеві органи влади здійснюють великі капіталовкладення - понад 52% всіх капітальних державних витрат. Частка податків у місцевому бюджеті - 40%, субсидій – 30%, власні надходження і позики 30%.	Особливістю фінансів Норвегії є те, що зовнішнього боргу у країні немає. Проблеми бюджетного дефіциту в країні немає також, навіть попри традиційно високий рівень бюджетних витрат та соціальних зобов'язань уряду. У

політики ЄС.	залежно від вартості майна та кількості дорослих членів сім'ї). Видатки місцевих бюджетів поділяються на поточні та капітальні (капітальні покриваються за рахунок позик, а джерелом фінансування поточних, головним чином, є податки).	Місцеві бюджети, як правило, дефіцитні і потребують додаткових ресурсів для фінансування власних програм. Місцеві бюджети Франції в частині видатків складаються з двох основних розділів: бюджету поточної діяльності (функціональний) та бюджету нового будівництва (інвестування).	Фінляндії із середини 1990-х років одним із пріоритетів бюджетних витрат є розвиток науки. Рівень видатків на науково-дослідні роботи у відсотках відносно ВВП є одним з найвищих у світі.
Структура видатків, спрямована на фінансування міністерств освіти, у справах сім'ї, літніх людей, жінок і молоді, закордонних справ, економічного розвитку і співпраці та ін. Найбільшу групу витрат становлять соціальні виплати.	Основні напрями спрямування коштів місцевих бюджетів Великої Британії такі: житлове та шляхове господарство, освіта, місцева влада та самоврядування, судова система, поліція, заходи з охорони навколишнього середовища.	У країні більше третини всіх поточних витрат місцевих органів влади припадає на утримання адміністративно-силового апарату (поліція, цивільна оборона, пожежна охорона, управління), третина - на освіту, культуру; важливою статтею витрат є розвиток інфраструктури.	Соціальна сфера є пріоритетом фінансової політики. Крім того, що велика частка соціальних послуг у скандинавських країнах є безкоштовною, вони дуже різноманітні за формами і доступні всім громадянам.

Важливі питання удосконалення використання бюджетних коштів пов'язані із розмежуванням їх між державним та місцевими рівнями

управління. Порівняти пропорції розмежування функцій між рівнями фінансової системи у різних країнах дає змогу показник централізації, який характеризує частку видатків центрального уряду в повному обсязі витрат бюджетної системи. Розвинуті держави мають різні моделі централізації фінансової системи. В унітарних державах загалом спостерігається дещо вищий рівень централізації, а у федеративних, де фінансова система є трирівневою, дещо менший. Так, у США цей показник становить 57%, у Франції - 71%, у Канаді - 40%. В Україні показник централізації коливається на рівні 65-70%.

Аналізуючи формування фінансової політики сталого розвитку місцевих бюджетів розвинутих держав світу, можна зробити висновок про посилення їх соціальної спрямованості. Саме на задоволення соціальних потреб людини була спрямована фінансова політика таких держав, як США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Швеція. Найвищий рівень забезпечення соціальних потреб населення за рахунок бюджетного фінансування характерний для скандинавських країн, зокрема Швеції. У видатках місцевих бюджетів значну частину складають асигнування на соціально-культурні об'єкти. Це, насамперед, витрати на початкові і середні школи. У Німеччині ці витрати становлять 25% видатків місцевих бюджетів, у Японії і Франції - більше 33%, а у бюджетах Великобританії і США – понад 40%. У ряді країн (Німеччині, США) за рахунок територіальних бюджетів покриваються витрати на вищі навчальні заклади. За рахунок місцевих бюджетів фінансується й охорона здоров'я. У Норвегії, Швеції, Фінляндії ці витрати становлять більше 50% бюджетних видатків.

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз та оцінка дохідної частини місцевих бюджетів

Місцеві бюджети виконують особливу роль у кожній унітарній країні тому, що вони є фінансовою основою місцевого самоврядування. За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються найбільш значні заходи держави в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, тобто здійснюються всі ті витрати, які зачіпають інтереси широких верств населення.

Крім того бюджети є одним з важелів, за допомогою якого проводиться перерозподіл валового внутрішнього продукту, в першу чергу, серед окремих соціальних груп населення та територій. І тому, наскільки раціонально побудована система місцевих бюджетів, залежить ефективність функціонування усєї бюджетної системи, успішне здійснення фінансової політики.

Нинішній стан економіки України характеризується поступовим збільшенням диференціації рівнів економічного і соціального розвитку регіонів та обсягів податкових і неподаткових доходів, які надходять до бюджетів. Найбільше значення у формуванні доходів місцевих бюджетів мають податкові надходження і, перш, за все податок на прибуток підприємств, які належать до комунальної форми власності, прибутковий податок з громадян, платежі за користування природними ресурсами (плата за воду, плата за землю, лісовий доход) [48].

Не зважаючи на досить значний перелік місцевих податків та зборів, вони не відіграють значної фіскальної ролі у формуванні місцевих бюджетів. Як правило їх питома вага складає лише 3-5% сукупних доходів місцевих бюджетів України. Для бюджетів більшості областей країни характерною є висока питома вага в доходах бюджетних трансфертів.

З року в рік місцеві бюджети набувають дедалі більшої ваги як за обсягом фінансових ресурсів держави, так і щодо розв'язання соціально-економічних проблем регіонів де проживає переважна частина населення України.

У нашій країні кількість місцевих бюджетів чи не найбільша в Європі близько 12052 місцевих бюджетів, 27 із яких - обласні та бюджети міст Києва і Севастополя, 179 - бюджети міст обласного й республіканського значення, 91 - бюджети районів у містах, 496 - районні бюджети, 268 - бюджети міські, міст районного значення, 804 - бюджети селищних рад, 10187 - бюджети сільських рад.

Значна залежність місцевих бюджетів від державного бюджету свідчить про недосконалість розподілу доходно-видаткових повноважень між рівнями управління і системи міжбюджетних відносин, а також про проблеми з нарощуванням доходної частини місцевих бюджетів через слабку економічну розвиненість окремих територій.

Якщо проаналізувати перші результати бюджетної децентралізації на місцевому рівні, то сільських рад можуть забезпечити себе самостійно. Але це не повинно стати причиною відмови від об'єднання територіальних громад. Оскільки об'єднані громади, бюджети яких будуть прирівняні до бюджетів міст обласного значення і районів, і, крім зазначених податків, одержуватимуть ще й 60% податку з доходів фізичних осіб та інші доходи. Крім того, об'єднання громад дозволить оптимізувати видатки на утримання апарату управління, а головне – значно покращить якість надання адміністративних та соціальних послуг населенню.

За перші три місяці 2019 року до загального фонду місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 60,5 млрд грн. Це 23,9% від затвердженого річного плану.

У порівнянні з аналогічним періодом 2018 року, надходження зросли на 8,8 млрд грн або на 17,1%. При цьому, темпи приросту доходів у поточному році дещо зменшилися – у аналогічному періоді 2018 року, порівняно з 2017 роком, приріст надходжень становив 23,3%.

Традиційно, у доходах місцевих бюджетів найбільшу питому вагу займають надходження від сплати податку на доходи фізичних осіб – 35,9 млрд грн або 59,3% від загальної суми доходів загального фонду місцевих бюджетів. У порівнянні з першим кварталом 2018 року, надходження податку зросли на 6,7 млрд грн, або на 22,8%.

Вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів є плата за землю, що відноситься до податку на майно і є складовою місцевих податків. У звітному періоді місцеві бюджети отримали 7,6 млрд грн плати за землю, що на 23% (на 1,4 млрд грн) більше від надходжень за аналогічний період 2018 року (у 2018 році приріст надходжень плати за землю становив лише 1,3%). Поряд з іншими чинниками, на зростання надходжень від плати за землю вплинуло скасування пільгового оподаткування земельних ділянок, наданих для залізниць. У структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів плата за землю займає 12,5% (рис. 2.1.1.).

Рис. 2.1.1. Структура надходжень доходів загального фонду місцевих бюджетів без трансфертів, %

Значна частка у структурі місцевих бюджетів належить надходженням єдиного податку. Його сума склала 8,8 млрд грн, що на 22,8%

перевищує надходження минулого року і становить 14,6% від усієї суми доходів загального фонду місцевих бюджетів.

Окремо необхідно сказати про надходження акцизного податку. Протягом I кварталу місцеві бюджети отримували лише доходи від справляння податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів. Його сума склала 1,4 млрд грн, що на 5,4% більше від надходжень у 2018 році. Разом з цим, впродовж перших трьох місяців 2019 року місцеві бюджети зовсім не отримували доходів у вигляді відрахувань з державного бюджету частини акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального. Постанова Уряду, яка врегулює питання отримання місцевими бюджетами цих коштів, була прийнята лише 27 березня 2019 року. Це призвело до недоотримання місцевими бюджетами у I кварталі коштів, обсяг яких оцінюється в 1,8 млрд грн.

Наявні тенденції та соціально-економічна ситуація дають підстави робити висновки, що за підсумками 2019 року сума надходжень до загального фонду місцевих бюджетів становитиме в межах 270-273 млрд грн.

У 2019 році прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом мають 806 об'єднаних територіальних громад (з урахуванням 24 міст обласного значення, в яких відбулося приєднання). За січень-березень 2019 року доходи загального фонду ОТГ (без урахування трансфертів з державного бюджету) склали 8,1 млрд грн, що становить 13,3% від загального обсягу доходів усіх місцевих бюджетів України.

Структура доходів загального фонду (без трансфертів) за рівнями місцевих бюджетів, у млрд грн та %

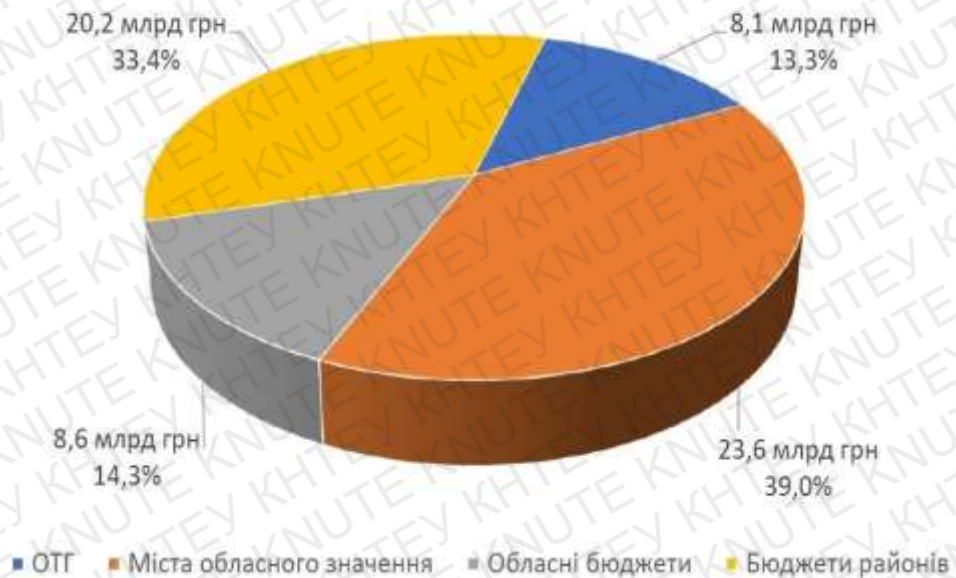

Рис. 2.1.2. Структура надходжень доходів загального фонду місцевих бюджетів без трансфертів

По 665 ОТГ, які мали прямі міжбюджетні відносини у 2018 році (по яких є коректна порівняльна база), надходження у I кварталі поточного року склали 4,9 млрд грн, що на 12,8% більше минулорічного показника (практично відповідають зміні індексу інфляції у відповідному періоді).

На приріст доходів по ОТГ вплинула відсутність надходжень частини акцизного податку з палива, якого у минулому році громади отримали 261,1 млн грн.

У загальній структурі доходів загального фонду 665 ОТГ питома вага податку на доходи фізичних осіб становить 57,8%, його надходження склали 2,9 млрд грн. Крім цього, надійшло: плати за землю – 762,4 млн грн, єдиного податку – 912,4 млн грн, податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 85,1 млн грн.

Детально динаміку та структуру надходжень по 665 ОТГ, утворених у 2015-2017 роках, можна побачити з табл 1. В таблиці окремо виділено

показники по 141 ОТГ, утворених в 2018 році, так як у 2019 році ці ОТГ вперше перейшли на прямі міжбюджетні відносини, а отже почали отримувати 60% ПДФО. Варто звернути увагу, що серед 141 ОТГ, утворених у 2018 році, є 24 міста обласного значення, які отримували ПДФО навіть до приєднання до них громад.

Таблиця 2.1.1.

Структура доходів загального фонду місцевих бюджетів
у I кварталі 2019 року

Найменування платежів	806 ОТГ (8315,3 тис. осіб)	у тому числі:				Надходження за I квартал 2019 року
		665 ОТГ, утворених у 2015-2017 роках (5620,7 тис. осіб)		141 ОТГ, утворена у 2018 році (у т.ч. 24 міста обласного значення, в яких відбулося приєднання) (2694,6 тис. осіб)		
		Надходження		Відхилення		
		I квартал 2018 року	I квартал 2019 року	+/-	%	Надходження за I квартал 2019 року
Всього	8 106,9	4 374,5	4 935,6	561,1	112,8%	3 171,3
Податок на доходи фізичних осіб	4 760,9	2 400,2	2 851,7	451,5	118,8%	1 909,2
Акциз податок (всього)	187,2	332,6	78,3	-254,3	23,5%	108,9
у т.ч. акцизний податок з палива	0,0	261,1	0,0	-261,1	-	0,0
Місцеві податки і збори	2 775,7	1 463,6	1 766,2	302,6	120,7%	1 009,5
у т.ч. плата за землю	1 151,9	616,8	762,4	145,6	123,6%	389,5
єдиний податок	1 471,2	776,8	912,4	135,6	117,5%	558,8

нерухоме майно	141,3	64,3	85,1	20,8	132,3%	56,2
Плата за надання адміністративних послуг	105,4	56,4	61,6	5,2	109,2%	43,8

Протягом січня-березня 2019 року місцевими бюджетами отримано з державного бюджету трансфертів на загальну суму 67,8 млрд грн, зокрема:

- базова дотація – 2,6 млрд грн (що становить 3,8% обсягу отриманих місцевими бюджетами трансфертів);
- медична субвенція – 14,0 млрд грн (20,6% обсягу трансфертів);
- освітня субвенція – 15,8 млрд грн (23,3% обсягу трансфертів);
- субвенції на соціальний захист населення – 29,9 млрд грн (44,1% обсягу трансфертів).

До державного бюджету з місцевих перераховано 1,7 млрд грн реверсної дотації.

На думку деяких експертів децентралізація бюджетного процесу (зокрема, через вилучення у обласних державних адміністрацій повноважень щодо розробки бюджетів областей, передача окремих установ соціально-культурної сфери на фінансування з місцевих бюджетів, а також впровадження нової системи вирівнювання) у вітчизняних умовах може призвести до розбалансування всієї системи бюджетоутворення в Україні, оскільки залишається високо імовірним закладання в місцеві бюджети заздалегідь нереальних витрат.

В результаті зміни системи вирівнювання змінено механізм фінансування делегованих повноважень установ охорони здоров'я та освіти. В умовах попередньої системи вирівнювання, видатки на фінансування комунальних установ охорони здоров'я та освіти були віднесені до видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетного трансферту місцевим бюджетам з державного бюджету (1-й кошик), оскільки ці повноваження є делегованими державою. На даний час фінансовий ресурс на зазначені видатки

передбачається у вигляді галузевих субвенцій, які мають чітко зазначену ціль: медична, освітня, на підготовку кадрів, що забезпечує виключення випадків перерозподілу зазначених коштів на інші видатки. Таким чином, місцеві органи отримали конкретні цільові кошти, які не можуть змінювати, тоді як попередня система вирівнювання дозволяла такий перерозподіл.

Разом з тим, механізм розрахунків обсягу коштів на зазначені цілі залишився таким, як і раніше, тобто проводиться за тими ж формулами, в яких нормативи бюджетної забезпеченості визначаються виходячи з фінансових можливостей державного бюджету, а не за галузевими соціальними стандартами, яких до цього часу державою не розроблено. Таким чином, Міністерство фінансів України визначає обсяг видатків з державного бюджету на виконання делегованих повноважень, а органи місцевого самоврядування не можуть впливати на обсяг виділених державою коштів.

Слід зазначити, що органи місцевого самоврядування мають право за рахунок власних коштів збільшувати видатки на фінансування соціальної сфери за наявності ресурсу, якого може не вистачати. Зазначену проблему може вирішити тільки запровадження в галузі освіти – соціальних стандартів, а в галузі охорони здоров'я – страхової медицини.

Централізованим залишається також контроль з боку держави за рухом коштів місцевих органів, які знаходяться на рахунках в Держказначействі. Так, операції щодо виконання платіжних доручень будуть виконуватись протягом п'яти операційних днів тільки за умови виконання доходів зведеного бюджету України, тобто при всій самостійності для місцевих бюджетів продовжує мати місце ризик неможливості використання власних надходжень.

Частиною 5 статті 43 та частиною 2 статті 73 Бюджетного кодексу України пропонується у випадку розміщення коштів бюджету розвитку місцевого бюджету та власних надходжень бюджетних установ на депозитах або на рахунках в інших банках, не надавати бюджетам короткотермінові позички на покриття тимчасових касових розривів. Отримання короткотермінових позичок передбачається в діючих умовах, коли строки

платежів податків до місцевих бюджетів згідно з Податковим кодексом України не збігаються з строками основних виплат з місцевих бюджетів, зокрема строків виплати заробітної плати, питома вага якої сягає 80-85% усіх видатків бюджету, і виникає касовий розрив виконання бюджетів. У цьому випадку місцевий бюджет отримував короткотермінову позичку з органу державного казначейства у межах 1/12 річної суми доходів загального фонду.

На сучасному етапі становлення економіки зроблено значний крок вперед в проведенні реформи міжбюджетних відносин, прийняті відповідні зміни до законодавства, змінено механізми бюджетного фінансування та вирівнювання. За результатами дослідження встановлено, що місцеві ради та громади виявилися не готовими до змін, особливо це стосується процесу об'єднання громад та встановлення ставок податків і розподілу коштів в умовах нової системи вирівнювання.

Проведено аналіз сучасного стану формування бюджету Вільнянського району в умовах децентралізації фінансових ресурсів та відповідність внесеним змінам до бюджетного та податкового законодавства, спрямованого на збільшення доходів місцевих бюджетів.

Слід зазначити, що за умови вирішення законодавчих, організаційних та соціальних проблем місцеві бюджети, у майбутньому зможуть мати достатній обсяг коштів на виконання делегованих повноважень, а громадяни України отримають нарешті підвищення якості надання медичних, освітніх, соціальних та інших послуг.

Це пов'язано з тим, що за порівняно постійних обсягів власних надходжень місцевих бюджетів весь час є потреба в підвищенні оплати праці працівників бюджетної сфери, що враховується Міністерством фінансів України при визначенні дотацій на вирівнювання місцевих бюджетів.

Значна кількість місцевих бюджетів в Україні, а також тенденції зростання обсягів та зміни структури місцевих фінансів вимагають перегляду підходів до організації державного фінансового контролю виконання.

Роль доходів місцевих бюджетів до певної міри визначається величиною валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через них. Слід зазначити, що доходи місцевих бюджетів як частка ВВП мають тенденцію до зменшення питомої ваги у ВВП. Цей процес відбувається внаслідок стабілізації переліку доходних джерел, що в основному складаються із прямих податків, а також зростання реального та номінального ВВП значно швидкими темпами, ніж зростання доходів місцевих бюджетів.

Збільшення доходів місцевих бюджетів дає можливість органам влади спрямовувати бюджетні кошти на розвиток певних галузей економіки, які потребують фінансової підтримки з боку держави, на підтримку соціального захисту населення.

Отже, згідно з наведеними даними можна зробити висновок, що доходи місцевих бюджетів поступово збільшуються, що є важливим для економіки України, але залишаються вкрай актуальними проблеми удосконалення системи організації міжбюджетних відносин у країні, зокрема в частині формування фінансових ресурсів регіонів. Для вирішення економічних питань необхідні подальші перетворення, а саме реформування місцевих бюджетів, зокрема їхньої дохідної частини.

2.2. Аналіз та оцінка видаткової частини місцевих бюджетів

Видатки місцевих бюджетів — це економічні відносини, які виникають у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади.

Місцеві видатки класифікують за різними ознаками:

- Економічна класифікація видатків деталізує використання коштів за їх предметними ознаками (заробітна плата, нарахування, всі види господарської діяльності, виплати населенню (трансферти) та інші категорії). Такий розподіл дає можливість виокремити захищені статті бюджету та забезпечує єдиний підхід до всіх отримувачів з позиції виконання бюджету.

За економічною класифікацією видатки поділяються на поточні та капітальні.

Поточні видатки - це видатки з бюджетів на фінансування мережі закладів, установ, підприємств, організацій та органів, які діють на початок бюджетного року, а також на фінансування заходів із соціального захисту населення, фінансування бюджетних програм, тощо. Капітальні видатки - це видатки бюджетів на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, фінансування капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення, структурної перебудови як комунального, так і народного господарства. Сюди відносяться також субвенції та інші видатки, пов'язані з розширеним відтворенням.

- Функціональна класифікація дає змогу відстежувати й аналізувати динаміку зміни державних видатків різного функціонального призначення та прогнозувати наступні видатки. Вона має такі рівні деталізації: розділи, в яких визначаються видатки бюджетів на здійснення відповідно загальних функцій держави, АРК, органів місцевого самоврядування; підрозділи та групи, в яких конкретизується спрямування бюджетних коштів на здійснення відповідно функцій держави, АРК або органів місцевого самоврядування. Запровадження функціональної класифікації видатків бюджету здійснено з метою приведення її у відповідність з міжнародними стандартами.

За програмно-цільовою класифікацією видатки бюджетів поділяються за відповідними бюджетними програмами, що дає можливість посилити фінансовий контроль за цільовим використанням коштів бюджету;

Згідно з Бюджетним кодексом [13] передбачено критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами:

- перша група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання гарантованих послуг і які розташовані найближче до споживачів. Видатки першої групи здійснюються з бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст;

- друга група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних гарантованих послуг для всіх громадян України. Видатки другої групи здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення, а також районних бюджетів;

- третя група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують гарантовані послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України. Видатки третьої групи здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів.

З бюджетів міст Києва та Севастополя здійснюються видатки всіх трьох груп.

У розрізі зведеного бюджету видатки місцевих бюджетів поділяють на:

- видатки загального фонду - на утримання державного управління, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культуру і мистецтво, фізичну культуру і спорт, видатки на місцеву пожежну охорону, позашкільну освіту, місцеві програми з розвитку фізичної культури та спорту, інші програми, затверджені відповідними радами [9].

- видатки спеціального фонду - це витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення, програми природоохоронних заходів місцевого значення, які фінансуються за рахунок фонду охорони навколишнього середовища та інші програми затверджені відповідними радами.

Основна частина видатків місцевих бюджетів в Україні традиційно спрямовується на соціально-культурну сферу – освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення. Проте зазначених коштів недостатньо для розвитку та утримання бюджетних установ.

Загальний обсяг видатків місцевих бюджетів у січні-вересні 2019 року склав 387,3 млрд грн, що на 4,4 млрд грн менше від обсягу видатків, проведених за аналогічний період 2018 року. Із зазначеної суми видатки загального фонду у

поточному році склали 319,2 млрд грн, що на 8,4 млрд грн (або 2,6%) менше минулорічного.

Рис. 2.2.1. Структура видатків місцевих бюджетів

Із загального фонду бюджетів ОТГ проведено видатків на суму 40,1 млрд грн, у тому числі: на зарплату з нарахуваннями спрямовано 25,5 млрд грн (63,6% від всієї суми видатків), на оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 2 млрд грн (5%).

Отже, видатки місцевих бюджетів - це економічні відносини, які пов'язані з розподілом і використанням коштів основного централізованого фонду держави, що перебувають у розпорядженні органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування.

Проаналізувавши напрями витрачання бюджетних коштів, можна чітко стверджувати, що пріоритетним напрямом у сфері видатків місцевих бюджетів є соціальний. Саме видатки на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я становлять найбільшу частку особливо в бюджетах найвищих рівнів, де відбувається безпосереднє надання послуг

громадянам. Як негативний аспект можна відзначити досить значну частку витрат на управління. В цьому напрямку потрібно проводити зміни у структурі його апарату, які дали б можливість скорочення витрат на персонал та спрямовувати фінансові ресурси на розвиток інфраструктури та місцевий економічний розвиток.

Витрати місцевих бюджетів є дієвим інструментом регулювання економічного розвитку територій. Ефективність планування витратків місцевих бюджетів визначає рівень результативності здійснення органами місцевого самоврядування покладених на них функцій і повноважень. Разом з цим, планування витратків місцевих бюджетів є важливою складовою системи державного фінансового управління спрямованого на забезпечення формування бюджетних показників шляхом встановлення пріоритетних завдань на короткострокову, середньострокову і довгострокову перспективу.

Кожна країна залежно від рівня розвитку фінансово-бюджетних інституцій застосовує відповідні форми, методи, інструменти впливу на економічні процеси, зокрема фінансування галузей, що визначають науково-технічний прогрес, здійснення державних інвестицій, надання субсидій, забезпечуючи відповідні зміни економічних пропорцій та соціальний розвиток.

Бюджетні витрати використовуються для міжгалузевого і територіального перерозподілу фінансових ресурсів, що надає можливість для раціонального розміщення виробничих структур, сприяння соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних одиниць та країни в цілому. Процесам перерозподілу державних фінансових ресурсів характерним є взаємозв'язок, багатоаспектність та багатограність. Вони охоплюють відносини розподілу, перерозподілу та використання бюджетних ресурсів. Основою зазначеного є державні функції, зокрема захист усіх форм власності; розвиток виробництва; створення умов для забезпечення прав громадян на підприємницьку діяльність; розпорядження об'єктами державної власності.

Економічна сутність ефективності витратків місцевих бюджетів як інструменту економічного розвитку територій полягає у сукупності досягнутих

результативних показників, що відповідають основним завданням бюджетних призначень з урахуванням обсягу здійснених видатків місцевих бюджетів, дієвості інституційних перетворень економічного середовища.

Вагомої уваги заслуговують питання формування видаткової частини місцевих бюджетів у відповідності до визначених пріоритетів розвитку адміністративно-територіальних одиниць, підвищення ефективності та результативності управління фінансовими ресурсами, досягнення на всіх стадіях бюджетного процесу результативності від здійснених видатків місцевих бюджетів.

Видатки місцевих бюджетів позитивно впливають на темпи економічного зростання адміністративно-територіальних одиниць, при цьому вагому роль відіграє їх оптимальна структура, що визначає напрями використання. Структура та обсяг видатків місцевих бюджетів визначається особливостями соціально-економічної моделі розвитку територій. Видатки місцевих бюджетів за умови обґрунтованості їх структури відповідно до функцій органів місцевого самоврядування та макроекономічної ситуації відіграють важливу роль у досягненні завдань соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Вибір оптимального рівня видатків місцевих бюджетів є одним із найвагоміших завдань в процесі обґрунтування видаткових повноважень органів місцевого самоврядування.

В цілому, кожна країна виходячи з цілей власної соціально-економічної політики та особливостей внутрішнього середовища приймає рішення щодо рівня видатків у межах загальних економічних принципів. До чинників, які визначають рівень державних видатків належать: історичні тенденції щодо формування і реалізації бюджетної політики, рівень державних фінансових можливостей, трансфертна політика, соціальні проблеми, процедури прийняття бюджетних рішень, уявлення що є суспільним благом, і відповідно, на які потреби необхідно спрямовувати фінансові ресурси бюджетів різних рівнів.

Основна регулююча роль видатків місцевих бюджетів полягає у перерозподілі валового внутрішнього продукту між сферами економічної

діяльності, адміністративними одиницями країни, соціальними групами населення для забезпечення дієвості соціально-економічного розвитку територій. Призначення видатків місцевих бюджетів сприяє задоволенню важливих потреб суспільства у розвитку соціально-економічної сфери, тощо. Основними передумовами досягнення якісного рівня здійснення державного регулювання є виваженість підходів щодо формування видатків місцевих бюджетів, що сприятимуть реалізації основних пріоритетів соціально-економічного розвитку територій. Доцільним є планування бюджетних програм та суспільних послуг, які відповідають встановленим пріоритетам розвитку адміністративно-територіальних одиниць, є найбільш ефективними та дієвими, спроможними забезпечувати економічну стійкість у довгостроковій перспективі [54].

Завданнями органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах економічного спаду є підтримка видатків місцевих бюджетів на постійному рівні. При цьому, важливо відмітити, що в умовах обмеженості фінансових ресурсів бюджету в першу чергу відбувається фінансування заходів соціального характеру, проте спрямування коштів бюджету на видатки розвитку надає можливість забезпечувати позитивний вплив на економічне зростання у перспективі та як наслідок збільшення доходів та видатків бюджету.

Покращення якісного рівня планування видаткової частини місцевих бюджетів, посилення взаємозв'язку між витраченими ресурсами бюджету та отриманими результатами, підвищення ефективності від використаних бюджетних коштів, отримання максимального результату при мінімальних фінансових вкладеннях є важливими завданнями для країн з розвинутою та трансформаційною економікою. Як показує світовий досвід, застосування програмно-цільового методу надає можливість передбачити результати виконання кожної бюджетної програми, оцінити ефективність використання державних коштів; пов'язує здійснені витрати з їх соціально-економічною ефективністю. Моніторинг і оцінка бюджетних програм включають, зокрема,

порівняння результатів і витрат на їх досягнення, аналіз тривалості їх виконання, необхідності й відповідності цих програм вимогам часу.

До переваг застосування програмно-цільового методу на місцевому рівні належать: встановлення системи планування та виконання місцевих бюджетів, орієнтованої не на утримання бюджетних установ, а на досягнення стратегічних цілей розвитку адміністративно-територіальних одиниць у найбільш ефективніший спосіб; забезпечення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання; забезпечення можливості відстежити ефективність і результативність використання бюджетних коштів шляхом врахування інформації, що міститься у бюджетних запитах, паспортах бюджетних програм, звітах про їх виконання; наявність об'єктивної, прозорої інформації для прийняття виважених рішень органами місцевого самоврядування[1,5].

Пріоритетними завданнями на шляху подальшого удосконалення та розвитку програмно-цільового методу планування видатків бюджету є формування бюджетних програм на основі довгострокових пріоритетів бюджетної політики; упорядкування структури головних розпорядників бюджетних коштів; перегляд структури бюджетних програм з метою їх оптимізації; удосконалення механізму взаємодії між головними розпорядниками бюджетних коштів та відповідальними за виконання бюджетних програм; запровадження постійного моніторингу виконання та системи вимірювання результативності виконання бюджетних програм з метою прийняття управлінських рішень; посилення системи контролю за ефективним та результативним використанням бюджетних коштів та досягненням визначених цілей за кожною бюджетною програмою.

З метою поліпшення управління місцевими фінансами необхідне комплексне використання програмно-цільового методу планування видатків місцевих бюджетів; розвиток системи моніторингу і оцінювання ефективності бюджетних програм; гармонізація стандартів внутрішнього аудиту із стандартами Європейського Союзу.

Удосконалення системи планування видатків місцевих бюджетів шляхом застосування програмно-цільового методу сприятиме підвищенню прозорості бюджетних потоків, оскільки бюджетний процес в умовах програмно-цільового методу розглядається як ефективний комплекс заходів, спрямованих на виконання поставлених соціально-економічних значущих завдань. Цей метод дозволяє ув'язати стратегію та пріоритети розвитку держави й адміністративно-територіальних одиниць з фінансово-економічною складовою управлінської діяльності як на державному, так і на місцевому рівнях. Застосування програмно-цільового методу дозволяє підвищити ефективність використання коштів місцевих бюджетів, виходячи з оцінювання досягнутих результатів конкретної бюджетної програми.

Процес розробки та реалізації бюджетних програм можна поділити на чотири етапи: планування програм, їх погодження, виконання та аналіз виконання програм. У свою чергу аналіз виконання програм складається з моніторингу та оцінки. Бюджетні програми затверджуються щорічно виключно в межах наявних бюджетних ресурсів з метою досягнення конкретного результату при використанні цих ресурсів. Складовими елементами бюджетної програми є назва бюджетної програми; мета бюджетної програми; назва підпрограми; завдання бюджетної програми або підпрограми; результативні показники виконання бюджетної програми або підпрограми.

Відповідно до Наказу Міністерства фінансів України від 26 серпня 2014 року № 836 мета бюджетної програми полягає – кінцевий результат, що досягається при виконанні бюджетної програми, відповідає пріоритетам державної та регіональної політики і сприяє досягненню стратегічної мети розвитку держави або адміністративно-територіальної одиниці в середньостроковій перспективі. Мета повинна бути реальною та досяжною і суттєво не змінюватися з року в рік, за винятком випадків, коли бюджетна програма має періодичний характер, закінчується строк її виконання або прийняття нових законодавчих актів передбачає внесення до неї змін.

Будь-яка програма може мати лише одну мету, характерну тільки для цієї програми; мета не повторюється у форматі інших програм. Мета, за своєю суттю, – це відображення загального кінцевого результату, на досягнення якого спрямована конкретна бюджетна програма. Бюджетні програми можуть поділятися на підпрограми, які спрямовуються на комплексне досягнення загальної мети бюджетної програми. Формування підпрограм забезпечує конкретизацію заходів, спрямованих на досягнення загальної мети бюджетної програми, та дає змогу оцінити ефективність бюджетної програми в розрізі її складових. При цьому бюджетні програми можуть бути сформовані як з елементом «підпрограми», так і без нього. Відповідно до мети бюджетної програми розпорядники коштів розробляють завдання програми (підпрограми), які можна розглядати як короткострокові етапи в рамках середньострокової стратегії, що визначається метою бюджетної програми. Завдання бюджетної програми (підпрограми) – конкретний, спрямований на досягнення мети бюджетної програми комплекс заходів, який відображає основні етапи досягнення поставленої мети, визначає шляхи виконання програми (підпрограми), підлягає перевірці та повинен містити результативні показники бюджетної програми (підпрограми). За умови поділу бюджетної програми на підпрограми завдання формуються для кожної підпрограми. Бюджетна програма (підпрограма) може мати декілька завдань, направлених на досягнення результату, очікуваного від впровадження програми (підпрограми).

Під час розробки бюджетної програми головним розпорядникам бюджетних коштів необхідно чітко усвідомлювати, яким чином вимірювати результати її реалізації. Саме для вимірювання таких результатів застосовуються результативні показники виконання бюджетних програм, які є індикаторами, на підставі яких здійснюється оцінка й аналіз ефективності використання бюджетних коштів, передбачених на виконання бюджетної програми (підпрограми), для досягнення мети бюджетної програми (підпрограми) та реалізації її завдань [5,13].

У вітчизняній практиці використовують чотири групи результативних показників: показники затрат – визначають обсяги та структуру ресурсів, які забезпечують виконання бюджетної програми та характеризують структуру витрат бюджетної програми; показники продукту - використовуються для оцінки досягнення поставленої мети; показники ефективності залежно від завдань, виконання яких забезпечує реалізацію бюджетної програми, можуть визначатись як: витрати ресурсів на одиницю показника продукту (економність); відношення максимальної кількості вироблених товарів (виконаних робіт, наданих послуг) до визначеного обсягу фінансових ресурсів (продуктивність); досягнення визначеного результату (результативність); показники якості є сукупністю властивостей, які характеризують досягнуті результати якості створеного продукту, що задовольняють споживача відповідно до їх призначення та відображають послаблення негативних чи посилення позитивних тенденцій у наданні послуг (виробленні товарів, виконанні робіт) споживачам за рахунок коштів бюджетної програми.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Шляхи удосконалення механізму фінансового забезпечення місцевого самоврядування

В умовах ринкової трансформації економіки України особливої актуальності набувають питання формування доходів місцевих бюджетів та виявлення резервів їх зростання. Діюча система акумулювання доходів бюджетів України характеризується низьким рівнем частки власних доходів місцевих бюджетів. Реальні фінансові можливості місцевих органів влади значно обмежені, що, у свою чергу, є негативним фактором демократичних перетворень у державі. У зв'язку з цим постає потреба у поглибленому дослідженні концептуальних засад доходів місцевих бюджетів та обґрунтуванні системи практичних рекомендацій щодо забезпечення їх стабільності та зміцнення.

У зв'язку з дефіцитом коштів місцевих бюджетів в занепаді знаходиться господарство, соціально-культурна сфера, погіршується стан доріг різного призначення та інших комунікацій місцевої інфраструктури. Недостатність дослідження та важливість проблеми забезпеченості дохідної бази місцевих бюджетів посилюють її актуальність в сучасних умовах. В Україні одночасно використовуються різноманітні форми наповнення місцевих бюджетів шляхом розподілу загальнодержавних фінансових ресурсів: постійна нормативна основа поділу загальнодержавних податків і зборів між бюджетами; система трансфертів, що вирівнюють; право місцевих органів влади самостійно встановлювати місцеві податки і збори. Обсяги коштів, які спрямовуються до Державного бюджету України, сягають 71,5 % зведеного бюджету, та лише 28,5 % припадає на близько 12 тисяч місцевих бюджетів, що свідчить про мізерність дохідної бази адміністративно – територіальних формувань, відсутність реальних механізмів забезпечення зростання фінансової незалежності регіонів та розвитку демократії [7].

На сьогоднішній день гостро постає питання децентралізації бюджетної системи України, адже фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими потребами і уподобаннями. Доречним є підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів. Активізація роботи органів місцевого самоврядування направлена на підвищення ефективності використання бюджетних коштів буде дійсно проведена після впровадження механізму моніторингу й оцінки ефективності здійснення органами місцевого самоврядування їх повноважень. Забезпечення прозорості процесу формування і виконання місцевих бюджетів Сприяти активізації роботи Таким чином, гостротою постає проблема вироблення дієвого механізму, який би визначав нові принципи формування місцевих бюджетів, чітке розмежування функцій і повноважень усіх рівнів влади. При цьому питання бюджетної політики, оподаткування і міжбюджетних відносин повинні розглядатись і вирішуватись комплексно, оскільки вони тісно взаємопов'язані, і жоден із цих елементів не може бути реформованим без врахування двох інших.

Для удосконалення формування доходів місцевих бюджетів необхідно врахувати всі економічні дослідження місцевих бюджетів їх роль в економічних та соціальних процесах розвитку регіонів, необхідно також врахувати міжнародний досвід у вирішенні питання місцевих бюджетів [22].

Після набрання Бюджетним кодексом України чинності у системі формування місцевих бюджетів, унаслідок обмеження податкових повноважень органів місцевого самоврядування і збільшення частки трансфертів у доходах місцевих бюджетів, пріоритет надано вирівнюванню середньодушових витрат місцевих бюджетів

В Україні понад 90 % усіх бюджетів дотаційні й лише 8 % - це бюджети, які є донорами в умовах чинної системи бюджетного регулювання. За відсутності в достатньому обсязі власних доходів видатки місцевих бюджетів забезпечуються за рахунок надання трансфертів із державного бюджету, які відіграють важливу роль у формуванні доходів місцевих бюджетів та частки ВВП, яка перерозподіляється через систему трансфертів. Питома вага трансфертів у доходах місцевих бюджетів має сталу тенденцію до зростання.

Практика надання місцевим бюджетам власних доходів у обсязі, не достатньому для фінансування видатків, успадкована ще з часів соціалізму, коли вважалося, що обмежений обсяг власних доходів місцевих бюджетів спонукатиме місцеві органи влади до їх збільшення та пошуку додаткових джерел фінансування.

Але реалізація конституційних гарантій самостійності органів місцевого самоврядування залежить саме від законодавчого закріплення достатніх та стабільних власних джерел доходів місцевих бюджетів, оскільки тільки стосовно власних доходів органи місцевого самоврядування мають реальні повноваження щодо їх запровадження та збирання. Це дасть змогу значно скоротити кількість дотаційних місцевих бюджетів за рахунок підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування в розвитку власного податкового потенціалу на території відповідних регіонів.

З метою надання місцевим бюджетам достатніх податкових надходжень, що більше відповідатимуть обсягу покладених на них функцій, варто розглянути можливість передачі в розпорядження місцевих органів влади частини надходжень від загальнодержавних податків та зборів, рівень мобілізації яких залежить від податкових зусиль місцевих органів влади (ПДВ і податок на прибуток державних підприємств). Доцільність цієї пропозиції підтверджується й міжнародним досвідом [31].

Доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії Київського національного університету імені Тараса Шевченка Слухай С.В. та заступник начальника відділу фінансів у галузях економіки Міністерства

фінансів України Гончаренко О.В. вважають, що заміна розщеплених із фіксованими нормативами податків дотаціями вирівнювання та іншими трансфертами є нераціональною, оскільки посилює залежність економічного розвитку регіонів від центральної влади. Треба змістити акценти з вирівнювання умов життя населення різних регіонів шляхом перерозподілу коштів через державний бюджет на механізми, котрі підвищать інтерес регіонів до генерації власних доходів.

Основа власних доходів місцевих бюджетів повинні становити місцеві податки та збори. Принципово важливе значення має закріплення за місцевими бюджетами таких податків, які гарантуватимуть органам місцевого самоврядування стабільні надходження доходів та їх рівномірний горизонтальний розподіл. Тому до місцевих податків можна було б віднести податок на майно; плату за землю; надбавку на податок із доходів фізичних осіб та податки на бізнес (плату за ліцензії і плату за патент). Зазначені податки відповідають критеріям рівня адміністративних видатків, високої прибутковості та стабільності надходжень і можливості індексації податкових надходжень, що має забезпечити достатню фінансову самостійність місцевого самоврядування.

Крім того, Жемеренко Є.В. у своїй праці також запропонував внести такі зміни до законодавства, згідно з якими до місцевих податків були б віднесені плата за землю та податок з доходів фізичних осіб зі встановленням надбавки у межах закону до вже чинної ставки. Як він стверджує, лише шляхом зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування і надання їм досить широких повноважень можна досягти реальної бюджетної самостійності та фінансової децентралізації.

Разом із тим, слід зауважити, що у Бюджетному кодексі України [13] не передбачено методик розрахунку прогнозних розмірів податкових та неподаткових доходів. Тому на практиці кожний фінансовий орган розраховує майбутні доходи самостійно, за своєю власною методикою. Вищий орган влади має на меті не тільки зменшити дохідну частину свого бюджету, а й завищити дохідну частину залежних від нього нижчестоящих бюджетів, для того щоб

віддати менше трансфертів. Виходячи з принципу єдності бюджетної системи України, необхідно розробити єдиний порядок розрахунку прогнозних показників доходів, який би забезпечив реальність проведених розрахунків. А для підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходження доходів до місцевого бюджету, розвитку місцевої економічної бази потрібно виділяти їм кошти пропорційно значенню показника, що відображав би внесок територіальних об'єднань у досягнення встановлених державою цілей. У ролі такого показника повинен використовуватися або обсяг додатково зібраних доходів із територій конкретних територіальних громад, або порівняльні темпи економічного зростання.

Тож, щоб досягти успіхів у збереженні макроекономічної стабільності, підвищити ефективність та якість послуг та забезпечити економічне зростання на засадах соціальної справедливості, необхідно розв'язати проблеми в системі міжбюджетного фінансування. Серед багатьох проблем найважливішими є: недосконалість інституційна та правова база міжбюджетного фінансування; невідповідність між зобов'язаннями за видатками та джерелами фінансування (не профінансований мандат); відсутність у місцевих органів влади стимулів до підвищення обсягу своїх надходжень; хаотичний і непередбачуваний розвиток системи міжбюджетного фінансування (в першу чергу це стосується трансфертів).

Також не слід забувати і про можливість інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів. Це питання вже розглядали такі науковці, як Кириленко О.П., Василенко О.В., Малиняк Б.С. та ін.. Як вони зазначили, загалом у світовій практиці сформувалося три основні моделі податкових систем місцевих органів влади. Перша модель передбачає можливість автоматичного отримання місцевими органами влади фіксованого відсотку (частки) від податку з доходів фізичних осіб по країні, який зараховується до всіх рівнів бюджетів. Така модель набула поширення в Німеччині, Австрії, Іспанії, Люксембурзі. Друга модель базується на самостійному встановленні органами місцевої влади додаткових місцевих надбавок до ставок податку з доходів фізичних осіб, що

надходить до центрального бюджету. Такий механізм застосовується у Бельгії, Канаді, Данії, Норвегії. Особливість третьої моделі полягає у самостійному встановленні органами місцевої влади ставок оподаткування та його бази з податку з доходів фізичних осіб. При цьому «відповідні місцеві податки не враховуються центральним урядом під час визначення прибуткового доходу для податків, які надходять до центрального бюджету». Ця модель застосовується у Швейцарії, провінції Квебек (Канада). Органи місцевої влади в різних країнах, таким чином, мають різні рівні власної компетенції щодо впливу на формування місцевих бюджетів у частині місцевих податків і зборів [36-37].

У плані формування місцевих бюджетів, а в їх складі - інвестиційних бюджетів, інтерес становить досвід Польщі, яка характеризується схожістю з вітчизняною системою територіально-адміністративного устрою. Там, від часу впровадження першої реформи місцевого самоврядування органи місцевого самоврядування швидко перетворилися на найважливішого інвестора в громадський сектор. Інвестиції, які зараз роблять міста, повіти і воєводства, перевищують ті, що фінансуються з державного бюджету.

Характерною рисою бюджетного інвестування у Польщі на рівні місцевого самоврядування є відсутність поділу бюджету на поточний бюджет та бюджет розвитку. В той же час механізм бюджетного інвестування побудований таким чином, що стимулює органи місцевого самоврядування до нарощування дохідної бази бюджету та активізації інвестиційної діяльності. Основу цього механізму в частині власних доходів становить правило, за яким «суму коштів, яку можна призначити на розвиток, визначає операційний залишок - різниця між доходами й обов'язковими поточними видатками». За рахунок власних коштів місцевого самоврядування покривається більше ніж 40% його інвестиційних видатків.

У частині зовнішніх джерел фінансування інвестицій на рівні самоврядування на увагу заслуговує механізм надання інвестиційних субвенцій з державного бюджету, за рахунок яких покривається близько 15%

інвестиційних видатків гмін та більше ніж половина інвестиційних видатків повітів. Головною вимогою в ньому є те, що субвенція може бути надана тільки на реалізацію інвестицій, що відповідають регіональній (воєводській) стратегії розвитку і цілям, зазначеним у регіональному контракті, що укладається між урядом і органом місцевого самоврядування воєводства.

Слід зазначити, що залучення фінансового ресурсу на інвестиційні потреби місцевого самоврядування з фінансового ринку останнім часом набуває все більшої ваги. Вагомі теоретичні та практичні здобутки в зарубіжних країнах досягнуті у сфері муніципальних запозичень. Розвинуті в них фінансовий, а в його складі фондовий ринки зумовлюють значні параметри диверсифікації та ємності ринку муніципальних запозичень як ефективного інструменту перерозподілу грошових ресурсів в інвестиційну сферу на територіальному рівні, дієвого засобу фінансування інвестиційних видатків органів місцевого самоврядування. За показником «відношення обсягу місцевих запозичень до валового внутрішнього продукту», «середнє значення вказаного показника для країн Європейського Союзу перевищує 5% ВВП» . При цьому в Іспанії цей показник становить 9,1%, у Норвегії - 9,7%, Бельгії - 9,8%, а в Німеччині - 26,8%. В Україні ж його значення не перевищує 1%.

Як зазначають О.П. Кириленко, Б.С. Малиняк, В.І. Кравченко - найпоширенішими за кордоном формами місцевих запозичень є облігаційні позики, кредити фінансово-банківських установ та міжбюджетні позики [36, 41].

Принциповим моментом у системі муніципальних запозичень у світі, передусім в європейських країнах слід вважати той факт, що держава є гарантом зобов'язань органів місцевого самоврядування, завдяки чому можна здійснювати запозичення на вигідніших для них умовах. У цих країнах рейтинг цінних паперів за місцевими запозиченнями наближається до рейтингу боргових цінних паперів держави. Надаючи гарантії за місцевими позиками, держава здійснює певні заходи для мінімізації ризику. Доцільність запровадження такої схеми в Україні обґрунтована з позицій основних

концептуальних засад державної регіональної політики, якими задекларована солідарна участь держави та регіонів у забезпеченні соціально-економічного розвитку останніх. Чинна ж система муніципальних запозичень в Україні, відповідно до вимог законодавства, побудована так, що її функціонування забезпечується у своєрідному автономному режимі на власний повний ризик органів місцевої влади.

Для прикладу, в окремих регіонах Росії набув поширення механізм промислових позик через використання отриманих у результаті муніципальних запозичень коштів на фінансування програм реструктуризації, модернізації виробництва промисловими підприємствами.

А у Великій Британії, Японії, Франції, США та деяких інших країнах набуло поширення проектне фінансування, яке передбачає забезпечення чіткої відповідності позичених коштів напрямам їх вкладання, тобто закріплення їх за конкретним об'єктом. Механізм проектного фінансування передбачає випуск поряд з облігаціями для залучення коштів для виконання інвестиційних проектів ще й дохідних облігацій під конкретні проекти. Останнє активно застосовується у США, де, крім того, додатковим забезпеченням може виступати податок з продажу або податок на паливо у разі недостатності доходів від експлуатації проекту для обслуговування та погашення боргу [25].

Вагому роль в інвестиційній діяльності місцевого самоврядування у зарубіжних країнах відіграє інститут місцевих позабюджетних фондів. Завдяки діяльності таких фондів не лише посилюється, але й суттєво диверсифікується сфера бюджетного інвестування на рівні територіальних громад. У системі місцевих позабюджетних фондів найбільший інтерес становлять гарантійні та страхові фонди. Перші створюються для надання гарантій повернення кредитів, виданих новоствореним фірмам. Створюються вони, як правило, при кредитних установах. Другі - створюються органами місцевого самоврядування для забезпечення повернення коштів, залучених ними від муніципальних позик. Найчастіше йдеться про запозичення, що не мають забезпечення (застави, поруки тощо).

Що ж стосується України, то запозичення місцевих органів влади в ній здебільшого носять форму випуску облігацій. Проте діюча система не дає змоги в повному обсязі прогнозувати та гарантувати джерела покриття. Для вдосконалення системи місцевих запозичень необхідно вирішити завдання пов'язані зі створенням чіткого, точного і не суперечливого законодавства в даній галузі.

Отже, підсумовуючи все вище зазначене погоджуємося з думкою багатьох авторів, особливо в тому, що в бюджетній системі України необхідно провести фінансову децентралізацію. Адже навіщо керувати державним господарством з одного господарського центру за одним шаблоном, якщо цілі, які поставили, будуть досягнуті швидше та краще, коли місцеві органи теж братимуть участь у господарському житті. Для цього необхідно вдосконалити інституційну та правову базу міжбюджетного фінансування, переглянути методики зарахування деяких видів податків та розробити єдиний порядок розрахунку прогнозних показників доходів, який би забезпечив реальність проведених розрахунків. А зацікавивши органи місцевого самоврядування у збільшенні надходження доходів до місцевих бюджетів, можна буде реалізовувати різні (залежно від специфіки регіону) інвестиційні проекти, що забезпечить економічне зростання як регіонів, так і України в цілому.

3.2. Методи та інструменти удосконалення процесу формування місцевих бюджетів

Одна із основних особливостей унітарної держави – концентрація дій регіональних і місцевих органів управління на виконанні базових напрямів економічної політики центру. Але для досягнення єдності цілей переконання і бажання недостатньо; для цього потрібні і відповідні економічні можливості, які залежать від обсягів доходів регіональних бюджетів.

Разом з тим слід зазначити, що розширення прав і обов'язків органів місцевої влади в умовах, що склалися, не завжди відповідає їх економічним

можливостям, і питання поповнення доходів місцевих бюджетів, як і раніше, залишаються актуальними.

Аналіз проблем місцевих бюджетів України, а також теорії та практики побудови багаторівневих бюджетних систем у країнах з ринковою економікою дозволяє зробити висновок, що існуюча система формування місцевих бюджетів має ряд серйозних недоліків [46]:

- висока ступінь концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення регіональних і місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих для населення завдань;
- регулюючі доходи відіграють домінуючу роль у структурі надходжень до регіональних і місцевих бюджетів, в той час як частка закріплених за територіями податкових платежів низька;
- практично щорічна зміна видів податків, що зараховуються до місцевих бюджетів;
- відсутність єдиних та досить стабільних нормативів (наприклад, на кілька років) відрахувань від загально державних податків до місцевих бюджетів;
- відсутність єдиних правил ув'язки доходів місцевих бюджетів і регіональних податкових надходжень, а також науково обгрунтованої методики міжрегіонального перерозподілу доходів.

Сьогодні найбільш проблемним є питання взаємовідносин між бюджетами різних рівнів з приводу розподілу між ними доходів і видатків. Як показали результати досліджень, нині діючий бюджетний механізм, при якому місцеві ради вищого рівня встановлюють нормативи відрахувань від регулюючих податків і зборів та суми дотацій, призводить до погіршення функціонування місцевих бюджетів нижчого рівня. Це, в свою чергу, не дає змоги профінансувати всі необхідні видатки, що тягне за собою погіршення стану соціально-економічного розвитку.

Окремої уваги заслуговують місцеві податки і збори. Як показали результати досліджень, місцеві платежі не відіграють будь-якого суттєвого значення у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів.

Слід зазначити, що сьогодні триває активна робота із удосконалення чинного законодавства щодо місцевих податків і зборів. За умови впровадження нових і ліквідації існуючих малоефективних платежів у розрахунку на рік можна було б досягти подвійного приросту їх надходжень.

Незважаючи на велике різноманіття місцевих податків у розвинутих країнах вирішальне фіскальне значення (насамперед, на муніципальному рівні) мають тільки деякі з них, і в першу чергу – помайнові. У це не дивно, оскільки оподаткування майна гарантує стабільне надходження доходів до бюджету. Крім того, податок на майно, використовуючись для фінансування державних послуг у конкретному регіоні, врешті-решт сприяє підвищенню ринкової вартості цього майна. Тим самим він забезпечує взаємозв'язок між сплаченими податками і одержаними благами, що є важливим принципом організації ефективної системи оподаткування. Нарешті, до позитивних рис даного податку слід віднести те, що нерухомість не може бути переміщена, а тому, як правило, можливі міжрегіональні відмінності в його ставках не викликають небажаних наслідків. Разом з тим організувати ефективне помайнове оподаткування непросто. При цьому неминуче виникають технічно складні проблеми повного охоплення об'єктів оподаткування, точної оцінки їх вартості та дійового механізму стягнення податків. Крім того, слід враховувати, що за свідченням американських вчених, податок майно не користується популярністю, оскільки ним оподатковується така форма матеріальних цінностей, яку можна приховати [54].

У процесі дослідження теоретичних і практичних проблем виконання бюджетів ми прийшли до таких висновків: виконання бюджету – це організований процес мобілізації доходів бюджетів і здійснення видатків відповідно до закону про державний бюджет і рішень органів місцевого самоврядування про місцеві бюджети. На нашу думку, виконання бюджетів

знаходиться під впливом різноманітних чинників об'єктивного та суб'єктивного походження. До об'єктивних чинників ми відносимо форс-мажорні обставини, пов'язані з погіршенням міжнародної обстановки, стихійні лиха, тощо, які не залежно від позитивних рішень держави негативно впливають на процес наповнення доходної частини бюджетів та фінансування видатків. Всі інші чинники, які обумовлені некваліфікованим прийняттям управлінських рішень, пропонуємо відносити до суб'єктивних. У процесі виконання бюджетів рекомендуємо використовувати інтенсивні методи регулювання потоків бюджетних ресурсів, зокрема у частині: стимулювання виконання планових обсягів і приросту доходної частини бюджету в розрізі кожного виду податків і зборів усіх бюджетів шляхом застосування дієвих важелів впливу на регулювання інтересів регіонів, територіальних громад і платників податків; розробки й використання дієвого стабільного законодавства, спрямованого на стимулювання раціонального, ефективного й економного використання бюджетних коштів, досягнення максимально можливих результатів із мінімальними витратами; пошуку та використання новітніх сучасних технологій організації й управління бюджетними коштами; заохочення розпорядників бюджетних коштів у скороченні малоефективних видатків; обмеження бюджетних коштів на здійснення видатків, пов'язаних із обслуговуванням державного боргу; формування засад фінансової культури й відповідальності на всіх стадіях бюджетного процесу кожного його учасника. Пропонуємо переглянути практичні підходи до організації виконання бюджетів, логічний взаємозв'язок його найважливіших стадій, які б відповідали ринковим засадам господарювання в умовах демократичного суспільства. На нашу думку, на рівні держави доцільно розробити дієвий механізм поєднання ринкових і державних важелів управління бюджетними коштами, які б забезпечували оптимальне поєднання економічних інтересів усіх учасників бюджетних відносин у процесі наповнення доходної частини бюджетів і використання бюджетних коштів.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Важливою складовою процесу економічних трансформацій в Україні є реформування місцевих бюджетів, як фінансового інституту забезпечення демократичного розвитку країни, що надає можливість раціонально децентралізувати та деконцентрувати певні функції органів державної влади з метою стимулювання соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Місцеві бюджети як інструмент соціально-економічного регулювання розвитку адміністративно-територіальних одиниць відіграють вагомую роль у системі державних фінансів. Оскільки саме з них здійснюється фінансування освіти, охорони здоров'я, культури тощо. Органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства наділені власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність.

Реалізація законодавчо закріплених прав органів місцевого самоврядування на економічну самостійність неможлива без наявності власної матеріальної і фінансової бази, зокрема рухомого і нерухомого майна, доходів місцевих бюджетів, природних ресурсів.

В умовах економічних перетворень актуалізувались питання підвищення дієвості системи формування місцевих бюджетів, зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування; підвищення ефективності процесу формування видаткової частини місцевих бюджетів та децентралізація управління бюджетними коштами; удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин; запровадження планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу; посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів; підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів та посилення контролю і відповідальності за дотримання бюджетного законодавства; забезпечення прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів. **Error! Reference source not found..** При цьому зазначені питання

необхідно розглядати і вирішувати комплексно в контексті формування і реалізації дієвої бюджетної політики.

Процес становлення сучасної моделі формування місцевих бюджетів розпочався в XVIII столітті на основі визнання теорії природних прав, що базується на ідеях свободи інститутів суспільства по відношенню до держави, природного права, що враховує реальні процеси розвитку прав людини разом з розвитком суспільства, який зумовив дослідження питань про роль та взаємовідносини особистості і держави, місцевих і державних органів влади, відповідно виникнення теорій місцевого самоврядування: вільної громади; громадівської, державницької, муніципального дуалізму, соціального обслуговування; суспільного вибору тощо.

Згідно теорії вільної громади право органів місцевого самоврядування на здійснення місцевих справ є невід'ємним, властивим їм спочатку і незалежним від волі органів державної влади. Місцеве самоврядування повинно мати право на самостійне й незалежне від органів державної влади існування, відповідно держава не створює громаду, а лише визнає її. Носієм влади в місцевій громаді є народ. Громадівська теорія визначає функції самоврядування жорстко господарські, що пояснює самостійність громади і відсутність державного нагляду за її діяльністю. Державницька теорія визначає місцеве самоврядування як частину держави, і тому неможливо точно розмежувати общинні та державні справи. Відповідно до цієї теорії, общинні справи - частина державних справ переданих для виконання на місця. Джерелом общинної влади служить держава. Управління є державною справою, тому місцеве самоврядування не відособлене від держави, а служить державним цілям. Теорія муніципального дуалізму є симбіозом громадівської державної теорії, відповідно до якої органи місцевого самоврядування є незалежними щодо здійснення місцевих справ. Проте здійснюючи державно-владні повноваження, вони виходять за рамки місцевих інтересів тому повинні діяти як інструмент урядової адміністрації. Таким чином, з метою забезпечення реалізації загальнодержавних інтересів обґрунтовується необхідність втручання органів державної влади у діяльність

органів місцевого самоврядування. Теорія соціального обслуговування основний акцент робить на здійсненні органами місцевого самоврядування таких завдань як надання послуг жителям відповідної території. Відповідно основною метою діяльності органів місцевого самоврядування є забезпечення добробуту жителів комуни. Згідно з теорією суспільного вибору вагомим значення для збалансування економічних та політичних рішень відіграють договірні та конституційні основи, фундаментальні правила політичної системи. Разом з тим, існує два концептуально різних рівні суспільного вибору: початковий конституційний вибір - до прийняття конституції та постконституційний рівень. Дослідження першого рівня передбачає розробку економічної теорії конституції, другий здійснює розробку економічної теорії політичних установ. Різниця між двома рівнями вибору може бути виявлена як аналогія вибору від якої залежить фіскальна справедливість. Стримуючим фактором у максимізації доходів є фіскальна децентралізація. Тому, загальний обсяг суспільного сектора повинен інверсійно варіювати з децентралізацією.

Фіскальна децентралізація є однією з найважливіших складових децентралізації. Її сутність полягає в передачі повноважень щодо бюджетних надходжень на більш низький рівень бюджетної системи при збереженні фінансової відповідальності. Метою фіскальної децентралізації є підвищення економічної ефективності податково-бюджетної системи та забезпечення економічних умов політичної свободи і справедливості.

На даний час основою забезпечення якісного рівня місцевого управління виступає принцип самостійності, який передбачає наявність прав та ресурсів, які надають можливість здійснювати вибір шляхів реалізації завдань соціально-економічного розвитку територій, розробки тактики та стратегії їх вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ануфрієва К. В. Інституційні та фінансові складові нарощування експорту України. Економіка України. 2018. № 8. С. 30–49.
2. Базилевич В. Д. Державні фінанси : навч. посіб. / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. – [2-е вид., доп. і перероб.] – К. : Атіка, 2004. – 368 с.
3. Баглай М. В. Модель російського федералізму / М. Баглай. – М. : Норма, 2000. – 97 с.
4. Близнюк О. С. Місцеві фінанси в Україні: правове регулювання : навч. посіб. / О. С. Близнюк, Н. Л. Губерська, О. А. Музика, Р. А. Ксенко ; за заг. ред. О. С. Близнюк // Академія муніципального управління ; НДІ фінансового права. – К. : Дакор ; КНТ, 2007. – 311 с.
5. Богдан Т. П. Зовнішнє боргове навантаження та виклики для валютно-фінансової політики України. Економіка України. 2018. № 7. С. 21–32.
6. Богдан Т. П. Стратегічне управління державним боргом в умовах нестійкої боргової позиції. Фінанси України. 2018. № 4. С. 75–92
7. Богма О. С. Розвиток інституціональної складової державного регулювання забезпечення бюджетної безпеки України : монографія ; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2017. 367 с.
8. Боголіб Т. М. Бюджетна політика як інструмент макроекономічної стабільності / Т.М. Боголіб // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 3–4. – С. 84–87.
9. Бондарук Т. Г. Бюджетний менеджмент : Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ : Август Трейд, 2016. 891 с.
10. Бондарук Т. Г., Вінницька О. А. Оцінка стану децентралізації місцевих бюджетів України. Економіка України. 2018. № 7. С. 59–76.
11. Бондарук Т. Концептуальні засади реформування місцевих бюджетів України / Т. Бондарук // Світ фінансів. – 2011. - №2. - С. 168-171.
12. Браян Т. Регіональний економічний розвиток: [навч. посіб.] / Т. Браян,

- Г. Пат, О. Крайник. – Л.: Ліга-Прес, 2003.
- 13.Бураковський І.В. Реформа місцевих фінансів та міжбюджетних відносин в Україні: вісім проблемних питань / І.В. Бураковський // Економічні реформи сьогодні. – 2001. – № 38. – С.24-32.
 - 14.Буряченко А. Є. Проблемні питання розробки й впровадження фінансової політики на місцевому рівні / А. Є. Буряченко // Ринок цінних паперів в Україні. – 2008. – № 7–8. – С. 3–9.
 - 15.Буряченко А. Є., Філімошкіна О. І. Фіскальна децентралізація та фінансова спроможність місцевого самоврядування в Україні. Фінанси України. 2018. № 5. С. 56–68.
 - 16.Бюджет у місцевому самоврядуванні Франції / Ін-т держ. упр. і самовряд. при Кабінеті Міністрів України / Відп. ред. І.Грицяк.– К.: Фірма Віпол, 1994.– Вип. 4.– 1994.– 61 с.
 - 17.Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень : Аврамченко К. В. та ін.; Ін-т суспіл.-екон. дослідж. Київ: СТ-ДРУК, 2016. 110 с.
 - 18.Бюджетна система : уклад.: Андрейків Т. Я., Оліярник В. В. Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2016. 287 с.
 - 19.Бюджетна система [І. І. Кичко та ін.] ; Чернігів. нац. технол. ун-т. - 2-ге вид., перероб. і допов. Чернігів ; Ніжин : Лук'яненко В. В. : Орхідея, 2016. 256 с.
 - 20.Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 17 серпня 2010. – № 151.
 - 21.Бюджетні установи: бухгалтерський облік, національні стандарти, оподаткування та звітність : Лемішовський В. І. та ін. ; Нац. ун-т "Львів. політехніка", Ін-т економіки і менеджменту, Аудит. фірма "Зах. аудит. група". Львів : Растр-7, 2016. 1023 с.
 - 22.Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / за заг. ред. І. Я. Чугунова. К. : Глобус-Пресс, 2018. 350 с.

23. Варналій З. С. Економічна безпека та конкурентоспроможність регіонів України : монографія. Чернівці, 2018. 454 с.
24. Васильєва М. В. Местные бюджеты в современных условиях. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 110 с.
25. Васильєва Н. Підвищення соціальної спрямованості місцевих бюджетів / Н. Васильєва // Управління сучасним містом. – 2004. - №1-3.
26. Вахненко Т. П. Реформування системи міжбюджетних відносин в Україні / Т. П. Вахненко // Економіка. Фінанси. Право. – 2003. № 9. – С. 3-9.
27. Возняк Г. В. Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ : монографія ; НАН України, ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долишнього НАН України". Львів : ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долишнього НАН України", 2016. 519 с.
28. Ворона П. В. Механізми впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток регіону / П. В. Ворона // Теорія та практика державного управління. – 2009. - №2. – С. 7-14.
29. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування // Місьцеве та регіональне самоврядування України. – К., Вип. 1–2 (6–7). – 1994. – С. 65–69.
30. Вюртенбергер Т. Розвиток місцевого самоврядування в Україні: наближення до європейських конституційних принципів і практики / Т. Вюртенбергер, Р. Колишко // Українсько-Європейський журнал міжнародного та порівняльного права. – 2002. – Т. 1. – № 3. – С. 48.
31. Гапонюк М. А. Місцеві фінанси : навч.-методич. посіб. / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко, А. А. Славкова ; Київський національний економічний університет. – К. : КНЕУ, 2002. – 183 с.
32. Геєць В. Інституційна обумовленість ендогенізації економічного розвитку. Журнал європейської економіки. 2018. Т. 17, № 2. С. 155–166.
33. Гензель П. П. К вопросу о реформе местных финансов в России // Городское дело, б. г. – № 2. – С. 149–158.
34. Гіловська З. Децентралізація державних фінансів у Польщі: десять років досвіду / З. Гіловська // Аспекти самоврядування. – 2001. – № 1 (9). –

С. 5–10.

35. Господарський кодекс України : станом на 5 січ. 2018 р. : відповідає офіц. тексту. Харків : Право, 2018. 228 с.
36. Данилишин Б. М. Основні напрями монетарної політики України. Фінанси України. 2018. № 2. С. 9–25.
37. Демків О. Місцеві бюджети США // Економіка України.– 1995.– № 6.– С.81–84.
38. Державне бюджетування в Україні: сутність та основні детермінанти : монографія / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. З. С. Варналія ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Знання України, 2016. 395 с.
39. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.. ; за аг. Ред.. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 376 с.
40. Деркач Н.И., Гордеева Л.П. Бюджет и бюджетный процесс в Украине: Учеб. пособие.– Дніпропетровськ: Пороги, 1995.– 256 с.
41. Децентрализація фискальної політики в умовах економіки переходного періода. – Братислава: Програма розвитку ООН, 2005. – 190 с.
42. Дзюблюк О. В. Неконвенційні заходи монетарної політики: досвід федеральної резервної системи США. *Журнал європейської економіки*. 2017. Т. 16, № 3. С. 357–381
43. Дробышевский С. М., Трунин П. В. Киюцевская А. М. Возможности процентной политики центральных банков. *Экономическая политика*. 2018. 13 (4). С. 42–61.
44. Європейська Хартія про місцеве самоврядування.– Страсбург, Рада Європи, від. вид. і док.– травень, 1990. (Надруковано у Франції).– 10 с.
45. Єпіфанов А. О. Управління регіоном [Текст] : навчальний посібник / А. О. Єпіфанов, М. В. Мінченко, Б. А. Дадашев ; за заг. ред. д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – 361 с.
46. Єпіфанов А.О. Бюджет України [Текст] : монографія : у 2 кн. / А. О.

- Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, – Книга перша : Бюджет – головна ланка фінансів держави. – 2010. – 201 с.
- 47.Єпіфанов А.О. Бюджет України [Текст] : монографія : у 2 кн. / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, Книга друга : Виконання бюджету. – 2010. – 187 с.
- 48.Жуков Е.Ф. Финансы зарубежных стран: Учеб. пособие.– М.: МИНХ, 1984.– 67 с.
- 49.Зайчикова В.В. Місцеві фінанси України та європейських країн / Віталіна Вікторівна Зайчикова. – К.: НДФІ, 2007. – 299 с.
- 50.Закон України від 28.12.2014 № 80-VIII «Про Державний бюджет України на 2015 рік» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua>
- 51.Запатріна І.В. Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні: монографія / за ред. М.І. Скрипниченко – НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., - 2015 – 544 с.
- 52.Зверяков М. І. Теоретична парадигма сталого розвитку та українські реалії. [Економіка України](#). 2018. № 10. С. 10–31.
- 53.Зелена книга. Бюджетна децентралізація в Україні в контексті реформи місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.icps.kiev.ua/project.htm/?pid=97>.
- 54.Зінченко М. А. Фінансові потоки місцевих бюджетів України: теорія та практика управління: монографія ; Одес. нац. екон. ун-т. - Одеса : Кримполіграфпапір, 2016. 258 с.
- 55.Ігнатов В., Рудой В. Местное самоуправление / В.Ігнатов, В.Рудой – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2001. – 416 с.
- 56.Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації: Сіденко В. Р., Скрипниченко В. Р., Пономаренко В. С., Чугунов І. Я. та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. Київ: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
- 57.Кириленко О. П. Місцеві фінанси : підручник / О. П. Кириленко, О. Р.

- Квасовський, А. В. Лучка, Б. С. Малиняк, В. В. Костецький, О. І. Тулай ; за заг. ред. О. П. Кириленко. – К. : Знання, 2006. – 677 с.
58. Кизим М. О., Іванов Ю. Б., Губарева І. О. Оцінювання рівня економічної безпеки України та країн Європейського Союзу. *Фінанси України*. 2018. № 4. С. 7–18.
59. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика)/ О.П. Кириленко. – К.: НІОС, 2000. – 384 с.
60. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.
61. Козюк В. Цінова стабільність і тергетування інфляції в сировинних економіках: макроекономіка чи політекономія? *Вісник Національного банку України*. 2018. № 244. 2018. С. 4–25.
62. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : монографія ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2016. 395 с.
63. Конституционное право Республики Польша: Конституция и основные законодательные акты / Бюро по исследованию и экспертным заключениям Канцелярии Сейма.– Варшава, 1996.– 330 с.
64. Копилов В. А. Моніторинг реалізації бюджетної стратегії та її коригування / В. А. Копилов // *Економіка України*. – 2008. – № 3. – С. 33–39.
65. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: [навч. посіб.] / В.І. Кравченко – К.: Т-во „Знання”, КОО: Вища освіта ХХІ століття, 1999. – 487 с.
66. Кравченко В.І. Фінанси місцевих органів влади України: Основи теорії та практики / В.І. Кравченко – К. : НДФІ, 1997. – 276 с.
67. Кравченко В.І. Фінанси місцевого самоврядування України: проблеми становлення (1989–2001) / В.І.Кравченко – К. : Видавничий дім „КМ Academia”, 2001. – 460 с.
68. Крючкова І. В. Фактори економічного зростання в Україні в 2016–2018 рр. *Економіка і прогнозування*. 2018. № 2. С. 29–47.

69. Кучер Г. В. Державні фінансові ресурси : монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с.
70. Лагутін В. Д. Інститути і економічні механізми стабільності та розвитку суспільства. Економіка України. 2018. № 9. С. 13–25.
71. Легкоступ І.І. Теоретичні та практичні аспекти видатків місцевих бюджетів України в сучасних умовах / І.І. Легкоступ // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. - № 2. – С. 22 – 26.
72. Легкоступ І.І. Формування доходів місцевих бюджетів та підвищення їх фінансової автономії (на прикладі місцевих бюджетів Чернівецької області): матеріали наук.-практ. конф. [«Напрями розвитку фінансової системи України в сучасних умовах»], (Київ, 23-24 берез. 2007 р.). [У 2-х ч.] / Редкол.: І.Я. Чугунов (голова) та ін. – К.: НДФІ, 2007. - Ч.1.– С. 289–295.
73. Лисяк Л. В., Журавель М. О. Бюджетна політика як інструмент забезпечення фінансової безпеки України. Modern economics. 2018. № 9. С. 53–59.
74. Лисяк Л.В., Ватченко О.Б., Ватченко Б.С. Оцінка майнового потенціалу регіону – інструмент формування доходів місцевих бюджетів України: теорія і практика : монографія. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. – 168 с.
75. Лободіна З. М. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 411 с.
76. Логвіновська С. І. Місцеві бюджети в формуванні економічного потенціалу регіону / С. І. Логвіновська // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2007. – Вип. 29. – С. 15–21.
77. Лук'яненко І.Г. Аналіз та моделювання основних статей видатків місцевих бюджетів України / І.Г. Лук'яненко // Культура народів Причорномор'я. – 2004. – № 51. – С. 43–47.
78. Лук'яненко І.Г. Особливості прогнозування та управління бюджетним дефіцитом в країнах з трансформаційною економікою / І.Г. Лук'яненко //

Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету імені Григорія Сковороди. – 2015. – Вип.25/1. – С. 179–185.

79. Лук'яненко І.Г. Прикладні аспекти прогнозування розвитку складних соціально-економічних систем: монографія / За ред. О. І. Черняка, П.В.Захарченка. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В. – 2015. – 384 с. – Розділ 1.7. Вплив ефективності інноваційної діяльності підприємств на економічний розвиток. – С. 86–99.
80. Луніна І. О., Білоусова С. О. Реформування податку на прибуток підприємств у контексті забезпечення стійкості державних фінансів. *Економіка України*. 2018. № 7. С. 46–58.
81. Луніна І.О. Державні фінанси України в перехідний період / І.О. Луніна. – Харків: Форт, 2000. – 296 с.
82. Луніна, І. Бюджетні доходи та податкові повноваження місцевих органів влади / І. Луніна, Н. Фролова // *Економіка України*. - 2008. - № 6. - С. 37 - 47.
83. Лютий І. О., Іванюк В. Е. Оподаткування доходів фізичних осіб та місцеві фінанси: суперечності й перспективи їх розв'язання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2018. Вип. 1. С. 53–60.
84. Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах посилення євроінтеграційних процесів. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 11. С. 323–327
85. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави : монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 364 с.
86. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 9. С. 58–62.
87. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 1(90). С.74–82.

- 88.Макогон В. Д. Бюджетне прогнозування як інструмент державного регулювання економічних процесів. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 10. – С. 314–318.
- 89.Макогон В. Д. Концептуальні засади зміцнення місцевих фінансів / В. Д. Макогон // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2008. – № 1 (80). – С. 36–39.
- 90.Макогон В. Д. Формування доходів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах / В. Д. Макогон // *Наукові праці НДФІ*. – 2008. – Вип. 1 (42). – С.56–67.
- 91.Макогон В.Д. Бюджетна політика в механізмі управління державними фінансами / В.Д. Макогон // *Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету імені Григорія Сковороди*. – 2015. – Вип.26/1. – С. 207–211.
- 92.Макогон В.Д. Основи регулювання міжбюджетних відносин / В.Д. Макогон // *Економіка. Фінанси. Право*. – 2010. – №12. – С.21–24.
- 93.Манцуров І. Г. Інклюзивний розвиток як основа протидії глобальним викликам сьогодення. *Економіка України*. 2018. № 10. С. 71–87.
- 94.Мельник А.Ф. Муніципальний менеджмент: [навч. посіб.] / А.Ф. Мельник, Г.Л. Монастирський, О.П. Дудкіна. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 416 с.
- 95.Методологія управління бюджетними програмами : С. Д. Бушуєв та ін. ; за ред. С. Д. Бушуєва, С. В. Цюцюри ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. Київ : КНУБА, 2016. 195 с.
- 96.Міжнародний досвід сереньострокового бюджетного планування: уроки для України [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот. М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 31 с.
- 97.Нікітішин А. О. Формування та розвиток інституційної архітектури податкового регулювання. *Бізнес Інформ*. 2018. № 2. С. 259–265.

- 98.Пасічний М. Д. Бюджетна політика за умов економічної кризи. Інвестиції, практика та досвід. 2018. № 19. С. 28–32.
- 99.Пасічний М. Д. Політика управління державним боргом. Вісник КНТЕУ. 2018. № 5. С. 19–34.
100. Письменний В. В. Особливості впровадження "власних" податків і зборів за ініціативи місцевої влади. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2018. Т. 23, Вип. 3. С. 164–167.
101. Письменний В. Субвенції у формуванні доходів місцевих бюджетів України Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2018. Вип. 1. С. 34–44.
102. Положення про місцеві фінанси УСРР. Проект. Харків. 1926. 118 с.
103. Поляк Г.Б. Бюджет города. (Проблемы и перспективы развития).– М., 1978.– 127 с.
104. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України за станом на 1. 01. 2011 р. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 21. 05. 1997 р. № 280/97-ВР. – Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
105. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів: Розпорядження Кабінету міністрів України , Концепція від 23.05.2007 р. № 308-2007-р // Офіційний вісник України. – 2007. – № 38. – С. 12. – Ст. 1526, код акту 39853/2007.
106. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2016 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54761
107. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2017 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59706
108. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62047
109. Професійна державна служба та місцеве самоврядування: матеріали міжвуз. наук.- практ. конф.– Харків: ХНЕУ, 2005. – 236 с.

110. Радіонов Ю. Д. Програмно-цільовий метод бюджетування: проблеми впровадження та перспективи розвитку. *Економіка України*. 2018. № 2. С. 21–38.
111. Рау К.Г. Основные начала финансовой науки / Пер. с нем.; Под ред. В.Лебедева.– Спб.: тип. Майкова, 1868.– Т. 2.– 372 с.
112. Регіони України: [статистичний збірник / за ред. Осауленка О.]. – К., 2010. – Ч. 2. - 808 с.
113. Регулювання міжбюджетних відносин: Україна і європейський досвід: Наукова монографія /За ред. В.Г.Бодрова. - К.: Вид-во НАДУ, 2006. - 296 с.
114. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наук. доп. Луніна І. О. та ін. ; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної ; НАН України, ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". Київ : [б. в.], 2016. 69 с.
115. Сазонець І.Л., Гринько Т.В., Придатко Г.Ю. Управління місцевими фінансами: Навч.посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006, с.104.
116. Сайт Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>.
117. Сало І. Методи формування і регулювання бюджету та позабюджетних фондів // *Економіка України*.– 1995.– № 10.– С. 24–33.
118. Сиринов М.А. Местные финансы.– М.-Л.: Б.и., 1926.– 216 с.
119. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт. – К.: Port-Royal, 2001.
120. Чугунов І.Я. Інституційні засади бюджетної стратегії // Фінансово-бюджетна стратегія в сучасних соціально-економічних умовах: наук.-практ. Конф., м.Київ, 26 лют. 2009 р. / редкол.: І.Я.Чугунов (голова) та ін. – К.: НДФІ, 2009. – с.7.
121. Чугунов І.Я., Козарезенко Л.В. Державне фінансове регулювання розвитку людського потенціалу. *Вісник КНТЕУ*. 2017. № 3. С. 116–132.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

<u>Доходи місцевих бюджетів</u>
Склад доходів загального фонду бюджетів міст обласного значення, міста Києва, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад
60 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території (крім території міста Києва);
40 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Києва та зараховується до бюджету міста Києва;
50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування, що зараховується до міських бюджетів міста Києва;
50 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховується до міського бюджету міста Києва користувачами води за місцем її забору;
25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату), що зараховується до міського бюджету міста Києва;
плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міського бюджету міста Києва;
державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;
акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів об'єднаних територіальних громад, міських бюджетів;
10 відсотків податку на прибуток підприємств, який зараховується до бюджету міста Києва;
податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності.
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади, зараховується відповідно до районних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад;
податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
збір за місця для паркування транспортних засобів, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
туристичний збір, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями, виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується відповідно до районних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування;
плата за ліцензії та сертифікати, що зараховується до міського бюджету міста Києва ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до міського бюджету міста Києва ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним та плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим, що зараховується до міського бюджету міста Києва ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до міського бюджету міста Києва ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

плата за державну реєстрацію, що зараховується до міського бюджету міста Києва;
плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міського бюджету міста Києва ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міського бюджету міста Києва ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади;
рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;
плата за розміщення тимчасово вільних коштів відповідних місцевих бюджетів (крім коштів, отриманих вищими та професійно-технічними навчальними закладами від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);
орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди районними, Київською міською державною адміністрацією, місцевими радами, яка зараховується відповідно до районних бюджетів, бюджетів місцевого самоврядування;
кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;
концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади
частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, в порядку, визначеному відповідними місцевими радами;
плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;
адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами міських рад міст обласного значення, районними, районними у місті Києві державними адміністраціями, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;
адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що здійснюється виконавчими органами міських рад міст обласного значення, районними, районними у місті Києві державними адміністраціями, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;
плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами міських рад міст обласного значення, районними, районними у місті Києві державними адміністраціями, яка зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг".
штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;
адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;
адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;
штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів;
кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у

випадках, передбачених Законом України "Про здійснення державних закупівель", в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів;
кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів;
80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золоту, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібла;
інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів відповідно до законодавства.
Доходи загального фонду обласних бюджетів
15 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території;
10 відсотків податку на прибуток підприємств
податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є обласні ради, зараховується відповідно до обласних бюджетів;
50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;
50 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховуються до обласних бюджетів користувачами води за місцем її забору;
25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату);
плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до обласних бюджетів;
орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди обласними державними адміністраціями, яка зараховується відповідно до обласних бюджетів;
частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному обласними радами;
плата за розміщення тимчасово вільних коштів обласних бюджетів (крім коштів, отриманих вищими та професійно-технічними навчальними закладами від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);
плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються обласними державними адміністраціями, яка зараховується відповідно до обласних бюджетів;
плата за ліцензії та сертифікати, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним та плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за державну реєстрацію (крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань), що зараховується до обласних бюджетів;
плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;
штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів із суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів обласних бюджетів;
надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є обласні ради
концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є обласні ради
кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України "Про здійснення державних закупівель", в частині здійснення закупівель за рахунок коштів обласних бюджетів;
кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів обласних бюджетів;
80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок обласних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;
інші доходи, що підлягають зарахуванню обласних бюджетів відповідно до законодавства.
Доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів
податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради, зараховується відповідно до міських (міст районного значення), селищних та сільських бюджетів;
рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;
податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
збір за місця для паркування транспортних засобів;
туристичний збір;
частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному відповідними місцевими радами;
плата за розміщення тимчасово вільних коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується до відповідного бюджету;
штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;
адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;
штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;

надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради;
орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди місцевими радами, яка зараховується відповідно до бюджетів місцевого самоврядування;
концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради
кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України "Про здійснення державних закупівель", в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;
кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;
плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;
державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;
акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;
плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад, яка зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;
інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів відповідно до законодавства.
Надходження спеціального фонду місцевих бюджетів
надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів;
кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, що зараховуються у розмірі: 100 відсотків - до бюджету міста Києва, 25 відсотків - до обласних бюджетів, 75 відсотків - до бюджетів міст значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, 15 відсотків - до районних бюджетів, 60 відсотків - до бюджетів міст районного значення, селищ і сіл;
концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом;
70 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності, в тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад - 50 відсотків, обласних бюджетів, бюджету міста Києва - 70 відсотків;
80 відсотків екологічного податку, у тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, - 25 відсотків, обласних бюджетів - 55 відсотків, бюджету міста Києва - 80 відсотків;
відрахування 10 відсотків вартості питної води суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють реалізацію питної води через системи централізованого водопостачання з відхиленням від відповідних стандартів, що зараховуються до бюджетів міст, селищ та сіл, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад;

власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;
цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;
надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами;
субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів;
повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам;
повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і % за користування ними;
надходження в рамках програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу;
інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.
Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів:
дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є комунальна власність
плата за надання місцевих гарантій
кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту, отримані відповідно до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності";
10 відсотків коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України), що розподіляються між місцевими бюджетами адміністративно-територіальних одиниць, на території яких знаходиться відповідна ділянка надр, у такому співвідношенні: 5 відсотків - до обласного бюджету; 3,5 % - до районного бюджету; 1,5 % - до сільського, селищного або міського бюджету. Якщо ділянка надр розташована на території декількох адміністративно-територіальних одиниць, кошти між відповідними місцевими бюджетами розподіляються в межах встановленого співвідношення у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;
кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності, включаючи кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них;
90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації);
капітальні трансферти (субвенції) з інших бюджетів
кошти від повернення кредитів, наданих з відповідного бюджету, та %, сплачені за користування ними
місцеві запозичення, здійснені у порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законами України;
кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної місцевої ради (щодо коштів резервного фонду місцевого бюджету в частині витрат бюджету розвитку - за рішенням місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради).

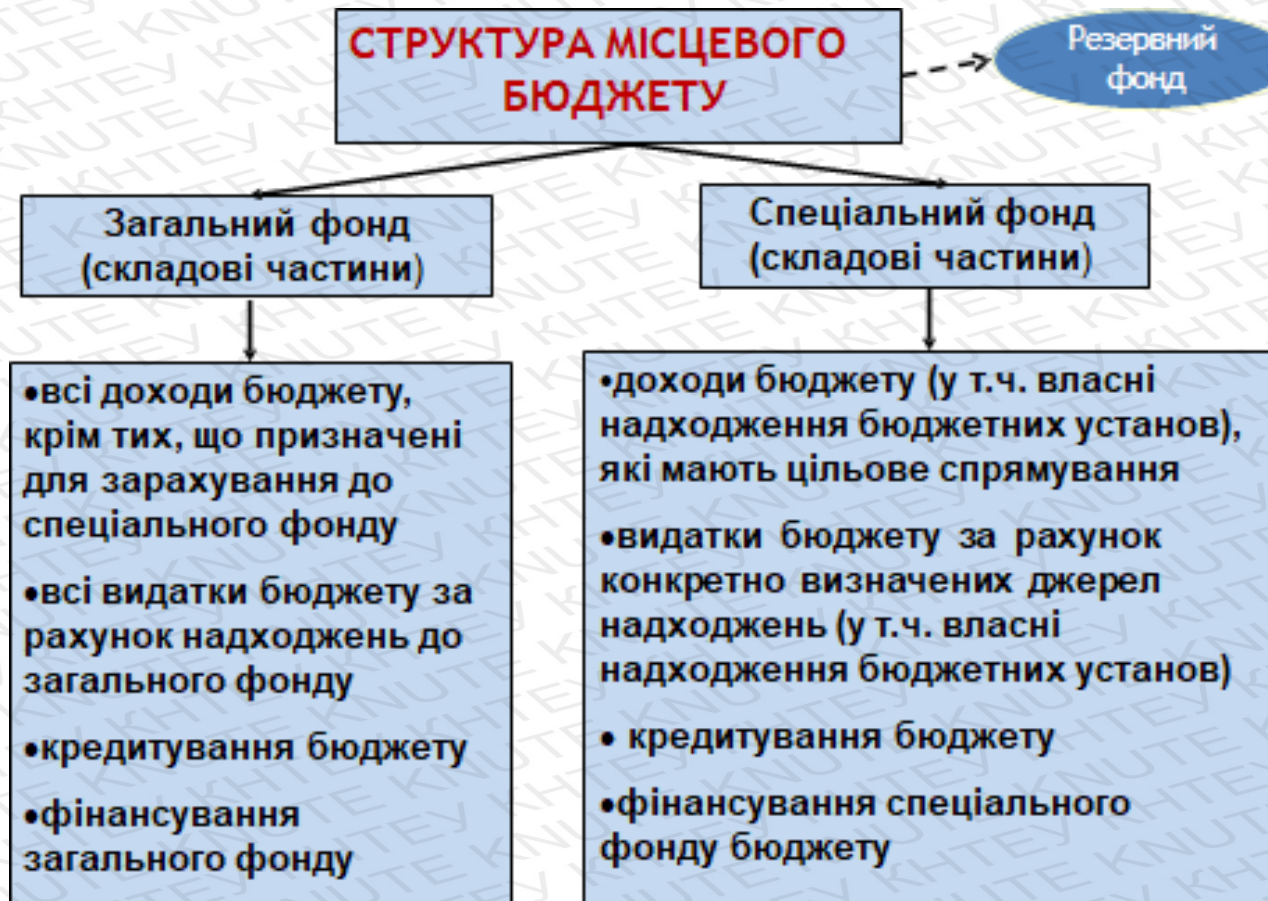
Додаток Б

Таблиця Б.1

Показники місцевих бюджетів України

	Доходи		Видатки		Кредитування	
	за період з початку року, млн грн	у % до ВВП (СНР`2008)	за період з початку року, млн грн	у % до ВВП (СНР`2008)	за період з початку року, млн грн	у % до ВВП (СНР`2008)
2000	18 689,8	10,61	18 417,8	10,46	x	x
2001	24 972,7	11,83	24 885,4	11,78	x	x
2002	28 247,4	12,06	27 731,4	11,84	x	x
2003	34 306,5	12,37	33 770,1	12,18	x	x
2004	39 604,2	11,08	40 356,6	11,29	40,1	0,01
2005	53 677,3	11,74	53 547,2	11,71	-9,2	0,00
2006	75 895,2	13,43	75 781,6	13,41	37,7	0,01
2007	107 050,5	14,25	104 853,2	13,96	56,1	0,01
2008	137 455,3	13,87	138 998,8	14,03	79,0	0,01
2009	134 559,4	14,21	136 254,9	14,39	45,5	0,00
2010	159 397,1	14,22	159 760,2	14,26	56,4	0,01
2011	181 530,4	13,45	180 987,8	13,41	42,9	0,00
2012	225 273,5	15,44	222 575,3	15,25	38,6	0,003
2013	221 019,4	14,52	219 845,3	14,44	57,7	0,004
2014	231 702,0	14,60	225 626,8	14,22	52,8	0,003
2015	294 460,2	14,81	280 084,0	14,08	106,9	0,005
2016	366 143,1	15,35	350 515,2	14,69	179,8	0,008
2017	502 098,3	16,83	496 090,7	16,63	251,2	0,008
2018	562 421,8	15,80	570 583,7	16,02	378,8	0,011
2019	560 527,9	...	566 248,6	...	546,2	...

Додаток В

Додаток Д

БЮДЖЕТНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА ФІНАНСОВА САМОСТІЙНІСТЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

→ Самостійне формування місцевих бюджетів (стаття 75)

→ Незалежне від термінів прийняття державного бюджету затвердження місцевих бюджетів - **до 25 грудня** року що передус плановому (стаття 77)

→ У разі неприйняття закону про Державний бюджет України місцеві ради при затвердженні відповідних місцевих бюджетів **враховують** обсяги міжбюджетних трансфертів (освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів, медична субвенція, субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру базова та реверсна дотації), **визначені** у законі про Державний бюджет України на попередній бюджетний період (стаття 77)

→ Систематизовано податкові повноваження та закріплено за кожною ланкою самопрядування **відповідні функції та фінансові ресурси**, необхідні для їх реалізації (статті 88-91)

→ Визначено механізм **розрахунку обсягу субвенцій** (освітньої, медичної субвенцій, субвенції на підготовку робітничих кадрів) - на підставі державних соціальних стандартів і нормативів, які встановлюються законом та іншими нормативно-правовими актами (стаття 94)

→ Передбачено :

- проведення інвентаризації всіх нормативно-правових актів, що регламентують застосування галузевих нормативів при здійсненні видатків місцевих бюджетів;
- затвердження державних соціальних стандартів і нормативів в описовому та вартісному вигляді за кожним із делегованих державою місцевому самопрядуванню повноважень у розрахунку на середньостатистичну адміністративно-територіальну одиницю.

→ Спрощено процедури надання місцевих гарантій та здійснення місцевих записочень під міжнародних фінансових організацій шляхом запровадження принципу "моральної угоди" при погодженні таких операцій з МІФІМ (стаття 74)

→ Надано право здійснювати місцеві зовнішні записочення усім містам обласного значення (стаття 16)

→ Надано право **самостійного вибору установи** (в органах Казначейства чи установах банків) з обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ (стаття 78)

Додаток Е

Вагомі напрями змін у формуванні місцевих бюджетів

1. Бюджетна та фінансова самостійність місцевих бюджетів
2. Закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел доходів та розширення дохідної бази місцевих бюджетів
3. Новий механізм бюджетного регулювання та вирівнювання
4. Нова політика для посилення відповідальності профільних міністерств за реалізацію державної політики у відповідних галузях
5. Децентралізація видаткових повноважень та чіткий розподіл компетенцій, сформований за принципом субсидіарності
6. Стимулювання громад до об'єднання та формування спроможних територіальних громад